

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การบริหารสถานศึกษา
 - 1.1 ความหมายการบริหาร
 - 1.2 ความหมายการบริหารสถานศึกษา
 - 1.3 ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา
 - 1.4 ปัจจัยการบริหารสถานศึกษา
2. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน
 - 2.1 ความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย
 - 2.2 ความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน
 - 2.3 ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน
 - 2.4 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน
 - 2.5 คุณค่า 5 ดอก ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน
3. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ
 - 3.1 อำนาจหน้าที่
 - 3.2 พันธกิจ
 - 3.3 เป้าประสงค์
 - 3.4 วิสัยทัศน์
 - 3.5 สภาพการจัดการศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การบริหารสถานศึกษา

ความหมายการบริหาร

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหาร ดังนี้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 43) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยการใช้กระบวนการ

ในการบริหาร ได้แก่ การวางแผนงาน การอำนวยการ การประสานงาน การติดต่องาน การประเมินผล และการปฏิบัติงาน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้หน้าที่ของผู้บริหารจึงมีการจัดวางนโยบายการวางแผน และการจัดตั้งวัตถุประสงค์หน้าที่ถัดไป ได้แก่ การมอบหมายความรับผิดชอบให้กับหน่วยงาน การประสานงานติดต่อ การจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการติดตามประเมินผล

สุนทร โคตรบรรเทา (2554 : 2) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การทำให้คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2556 : 22) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า เป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

บรรจบ บุญจันทร์ (2556 : 38) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร

จรุณี เก้าเอียน (2557 : 2) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า กระบวนการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557 : 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาความหมายของการบริหาร สรุปได้ว่า การร่วมมือกันทำงานของกลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงานและกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ภายใต้เงื่อนไขการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อกำหนดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ความหมายการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 8) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า ภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน ดังนั้น ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้ช่วยมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถความถนัดและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอา

ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา

การจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจรวมทั้งต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง การเลือกใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายมาปรับใช้กับสถานศึกษาอย่างเหมาะสม ซึ่งทฤษฎีการบริหารสถานศึกษานั้น แบ่งเป็น ระยะเวลาที่ 1 เป็นยุคทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิมของแนวคิดเทย์เลอร์ (Taylor) ฟาโยล (Fayol) และเวเบอร์ ระยะเวลาที่ 2 เป็นยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ของแนวคิดฟอลเลท (Follette) ระยะเวลาที่ 3 ยุคปัจจุบันเป็นยุคการใช้ทฤษฎีการบริหารของแนวคิดบาร์นาร์ด (Barnard) ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow Theory) และทฤษฎี X ทฤษฎี Y แมคเกรเกอร์ (McGregor) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การตี อนันต์นารี (2555 : 41) กล่าวถึง แนวคิดในการบริหาร แบ่งออกเป็น 3 ระยะเวลา ดังนี้

ระยะที่ 1 ระหว่าง ค.ศ. 1887 - 1945 ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory) แบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ของเทย์เลอร์ (Taylor) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ จัดการบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เทย์เลอร์ (Taylor) มองคนงานแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์กรได้ เจ้าของตำรับ The One Best Way คือ ประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 3 อย่าง คือ

- 1.1 เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)
- 1.2 ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)
- 1.3 หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

เทย์เลอร์ ก็คือผลผลิตของยุคอุตสาหกรรมในงานวิจัยเรื่อง “Time and Motion Studies” เวลาและการเคลื่อนไหว เชื่อว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบต่อระดับบน เทย์เลอร์ เสนอระบบการจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์ สรุปง่าย ๆ ประกอบด้วย 3 หลักการ ดังนี้

1. การแบ่งงาน (Division of Labors)
2. การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy)
3. การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive Payment)

2. กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือทฤษฎีบริหารองค์กรอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ของฟาโยล (Fayol) บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหารทั้ง ฟาโยล (Fayol) และเทย์เลอร์ (Taylor) จะเน้นตัวบุคคลปฏิบัติงาน

บวกริธีการทำงานได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ก็ไม่มองด้านจิตวิทยา ฟาโยล (Fayol) ได้เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการ แต่ลักษณะที่สำคัญดังนี้

2.1 หลักการทำงานเฉพาะทาง คือ การแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง

2.2 หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาในระดับสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด

2.3 หลักเอกภาพของบังคับบัญชา

2.4 หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล ผู้ดูแลหนึ่งคนต่อ 6 คน ที่จะอยู่ใต้การดูแล

จึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด

2.5 การสื่อสารแนวดิ่ง การสื่อสารโดยตรงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

2.6 หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุดคือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชา

ยืดยาวหลายระดับมากเกินไป

2.7 หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชาและสายเสนาธิการ

3. ทฤษฎีบริหารองค์กรในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของเวเบอร์ (Weber)

ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการ ประกอบด้วย

3.1 หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย

3.2 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์

3.3 การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง

3.4 การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว

3.5 มีระบบความมั่นคงในอาชีพ

จะอย่างไรก็ตามระบบราชการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้านข้อเสีย คือ สายบังคับบัญชายืดยาว การทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่ทันการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน เรียกว่าระบบ Red Tape ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก การบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบัน ระบบราชการกำลังแทรกแซงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1945 - 1958 ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) ฟอลเลท (Follette) ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. Domination คือ ใช้อำนาจอีกฝ่ายสยบลง คือ ให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้

2. Compromise คือ คนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยประนีประนอม

3. Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหน้า ได้ประโยชน์ทั้ง 2 ทาง

นอกจากนี้ ฟอลเลท (Follette) ได้กล่าวไว้ว่า การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความบกพร่องของการบริหาร การวิจัยหรือการทดลองฮอว์ธอร์น (Hawthorn Experiment) ที่เมโย

และคณะ (Mayo and Other) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบจากการทดลองคือมีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในองค์กรทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่า ความสัมพันธ์ของมนุษย์มีความสำคัญมากซึ่งผลการศึกษาดทดลองของเมโย และคณะ (Mayo and Other) ดังนี้

1. คนเป็นสิ่งมีชีวิต จิตใจ ขวัญกำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน
2. เงิน ไม่ใช่สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน
3. การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองคนด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่องส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษย์สัมพันธ์”

ระยะที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ. 1958 - ปัจจุบัน ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลักการระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์กรซึ่งมีแนวคิดหลักการทฤษฎีที่หลาย ๆ คน ได้แสดงไว้ (ภาวดี อนันต์นารี. 2555 : 43) ดังนี้

1. บาร์นาร์ด (Barnard) ได้เขียนหนังสือ The Function of The Executive กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหาร โดยให้ความสำคัญต่อบุคคลระบบของความร่วมมือองค์กร และเป้าหมายขององค์กรกับความต้องการของบุคคลในองค์กรต้องสอดคล้องกัน
2. ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow Theory) ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัยความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพนับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self - actualization) คือ มีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น
3. ทฤษฎี X ทฤษฎี Y แมคเกรเกอร์ (McGregor) เขาได้เสนอแนวคิดการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน

ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมมติฐาน ดังนี้

1. คนไม่ชอบทำงาน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ
2. คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม
3. คนเห็นแก่ตนเองมากกว่าองค์กร

4. คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

5. คนมักโง่และหลอกลวง

ผลการมองธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงินใช้วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจเน้นการควบคุมการตั้งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้เกิดจาก ข้อสมมติฐาน ดังนี้

1. คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ขยัน
2. คนไม่เกียจคร้านและไว้วางใจได้
3. คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง
4. คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงานและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือของกลุ่มมากขึ้นต้องให้เกิดริเริ่มซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสราภาพ

เฉลิมชัย หาญกล้า (2559 : 106) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. หลักของการมีสายการบังคับบัญชา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ลดหลั่นลงมาภายในองค์กร
2. หลักการมอบหมายงาน ถือเป็นกระบวนการในการถ่ายโอนภารกิจไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องในสายงาน
3. หลักการรวมอำนาจและกระจายอำนาจ ต้องพิจารณาว่าอำนาจส่วนใดที่ควรสงวนไว้สำหรับผู้บริหารหรือส่วนใดที่ควรกระจายลงมาเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น
4. หลักของสายงานหลักและสายงานที่ปรึกษา ทำให้เห็นว่าในการปฏิบัติงานควรที่จะต้องประกอบด้วย บุคลากรที่มีหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงในสายงานหลัก และมีบุคลากรคอยให้การสนับสนุนในการพัฒนาในสายงานที่ปรึกษา
5. หลักของช่วงการจัดการ มีผลต่อการนิเทศกำกับติดตามการทำงานระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติงาน
6. หลักของการออกแบบงาน ช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากการออกแบบงานเป็นไปด้วยความเหมาะสม
7. หลักของการจัดแผนแผนกงาน สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และสถานภาพการปฏิบัติงานแต่ละแบบ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 9) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาที่ดีควรคำนึงถึงหลักการบริหาร ดังนี้

1. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ชัดเจน ผู้บริหารต้องเข้าใจถึงเป้าหมายของสถานศึกษาว่าเป็นไปในทิศทางใด จึงจะจัดงาน จัดคน จัดเงิน จัดวัสดุอุปกรณ์ได้เหมาะสม
2. ต้องมีเทคนิควิธีการในการบริหารงาน การบริหารงานทุกประเภทย่อมต้องมีเทคนิควิธีการขั้นตอน และกระบวนการงานที่ทำการมีระบบ มีความรอบคอบทำให้งานดำเนินไปด้วยดี
3. มีการประเมินผล เมื่อได้ดำเนินกิจการใด ควรมีการประเมินผล และติดตามผลเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น การทำงานที่ขาดการประเมินผลจะไม่ช่วยในการพัฒนาสถานศึกษา

ประภาพรธรรม รักเลี้ยง (2556 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 ประการ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ
2. ประสิทธิผล
3. การประหยัด
4. ความเป็นธรรม
5. ความครอบคลุม
6. ความซื่อสัตย์และมีเกียรติ
7. ความรับผิดชอบ
8. การมีส่วนร่วม

จรุณี เก้าเอียน (2557 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาที่ดีต้องมีหลักสำคัญ ดังนี้

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม
2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้
4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ โดยสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทุกระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

5. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษาทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ สำคัญที่สุดที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสามารถทำได้โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน บริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด บริหารจัดการให้สถานศึกษามีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบยุติธรรม ตลอดจนมีการประเมินผลการดำเนินงานตามสภาพจริง และมีการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

ปัจจัยการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนการบริหาร การพัฒนางานทางวิชาการและงานที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการ ด้านสภาพแวดล้อมและด้านอื่น ๆ ในส่วนของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องได้รับการสนับสนุนในเรื่องเหล่านี้

สมคิด บางโม (2547 : 20) กล่าวว่า การจัดการหรือการบริหารกิจการต่าง ๆ จำเป็นต้องมีทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการจัดการปัจจัยสำคัญของการจัดการมี 4 ประการ ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และการจัดการ (Method)

จันทรานี สงวนนาม (2548 : 13) กล่าวว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาการบริหารงานทุกประเภทในทุกองค์กร จำเป็นต้องมีปัจจัยหรือทรัพยากรพื้นฐานทางการบริหาร โดยทั่วไปถือว่าปัจจัยที่สำคัญของการบริหารมีอยู่ 4 ประการ ซึ่งรู้จักกันในนามของ 4M's ได้แก่

1. คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่ร่วมกันทำงาน
2. เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์กร
3. วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ เทคโนโลยีต่าง ๆ
4. การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารขององค์กรที่ทำโดยผู้บริหาร

ประจักษ์ บัวผัน (2554 : 31) กล่าวว่า ปัจจัยทางการบริหารหรือทรัพยากรการบริหารนั้นมีความสำคัญต่อการบริหารงานอย่างมาก เพราะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของคุณภาพของปัจจัยการบริหาร อันประกอบด้วย ปัจจัยด้านกำลังคน (Man) ปัจจัยด้านงบประมาณ (Money) ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material or Machine) ปัจจัยด้านกระบวนการบริหาร (Management) ปัจจัยด้านขวัญกำลังใจในการทำงาน (Moral) และปัจจัย

ด้านเวลาในการปฏิบัติงาน (Time) เรียกว่า 5 M's+1T โดยนำปัจจัยเหล่านี้มาผสมผสานกัน
อย่างเหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555 : 180) กล่าวว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาประเด็นความเป็น
โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพความเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิผล (Effective School) หรือในบางครั้ง
ถูกเรียกโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ (Successful School) นั้นมิได้เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นอย่างมีโชคช่วย
หรืออย่างปล่อยให้ไปไปตามยถากรรม หรือมิได้เกิดขึ้นในลักษณะที่ทำอะไรก็ได้หรือมิได้เกิดขึ้น
อย่างไม่ต้องทุ่มเทความพยายามเท่าใดนักหรือไม่ได้เกิดขึ้น โดยไม่ต้องใช้กรอบแนวคิดทฤษฎี
มาประยุกต์ใช้หรือเป็นแนวทางหรือมิได้เกิดขึ้น โดยลำพังความสามารถของผู้บริหารหรือ
ครูคนใดคนหนึ่งหรือมิได้เกิดขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นหัวใจที่สำคัญหรือไม่ได้เกิดขึ้น
โดยที่ไม่ใส่ใจต่อเป้าหมายและการบรรลุผลต่อเป้าหมายหรือไม่ได้เกิดขึ้น โดยไม่คำนึงถึง
บรรยากาศและวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมหรือมิได้เกิดขึ้น โดยไม่มีการพัฒนาคุณภาพของครูหรือ
มิได้เกิดขึ้น โดยไม่คำนึงถึงการมีกิจกรรมร่วมกันของครูนักเรียนและชุมชนหรือมิได้เกิดขึ้น
โดยไม่มีการวางแผนเพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิผลหรือไม่ได้เกิดขึ้น โดยไม่เน้น
ความมีจิตสำนึกชุมชนหรือมิได้เกิดขึ้น โดยไม่คำนึงถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือที่เกี่ยวข้องกับ
โรงเรียน แต่ความเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิผลหรือโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัย
หลักการแนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางต้องอาศัยความทุ่มเทพยายาม ในด้านจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง
ต้องอาศัยเป้าหมายที่ชัดเจนและท้าทายต้องอาศัยทรัพยากรที่เพียงพอ และมีคุณภาพต้องอาศัย
ความมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรและการสอนต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำทั้งของ
ผู้บริหารและคณะครูต้องอาศัยบรรยากาศแห่งการยอมรับนับถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น

การดี อนันต์นารี (2555 : 207) กล่าวว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. ปัจจัยมนุษย์ (Human) ได้แก่
 - 1.1 กำลังคน
 - 1.2 ความสามารถ
 - 1.3 พลัง
 - 1.4 ความต้องการ
 - 1.5 ความหวัง
2. ปัจจัยนอกจากมนุษย์ (Nonhuman) ได้แก่
 - 2.1 เงินทุน
 - 2.2 เครื่องมือเครื่องจักร

2.3 วัสดุ

2.4 เทคนิควิธีการ

จอมพงษ์ มงคลวนิช (2556 : 32) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยบริหารของโรงเรียน คือ 1) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง 2) บรรยากาศเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ 3) นักเรียนมีความรู้ความสามารถสูง 4) ครูมีความคาดหวัง ความตั้งใจสูง และ 5) มีการวัดผลการเรียนรู้และปฏิบัติงานของนักเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557 : 44) กล่าวว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษานั้น ถ้าพิจารณาในฐานะเป็นธุรกิจแบบหนึ่ง ก็นับว่าเป็นธุรกิจที่มีขอบเขตกว้างขวางและซับซ้อนมากที่สุด ในบรรดาธุรกิจทั้งหลายถ้าหากเทียบธุรกิจอื่น ๆ เช่น การค้า อุตสาหกรรมหรือแม้แต่การจากระบบการปกครองก็ตามเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานที่เรียกว่า 4M's กล่าวคือ

1. คน (Man) ใช้กำลังคนมากกว่าหน่วยงานประเภทอื่น ถ้าเอาครูของทุกระดับการศึกษามารวมเข้าด้วยกันจะมีบุคลากรมากกว่าหน่วยงานใด ๆ หรือ ในเชิงวุฒิความต้องการของบุคคลที่จะมามีส่วนในการดำเนินการศึกษาก็เห็นว่าเป็นบุคลากรที่มีวุฒิโดยเฉลี่ยสูงสุด
2. เงิน (Money) ในด้านงบประมาณ เมื่อเอางบประมาณการศึกษาของทุกระดับมารวมกันเข้าแล้วก็จะป็นหน่วยงานที่ใช้งบประมาณสูงสุด
3. วัสดุ (Materials) วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะคิดเพียงค่าปลูกสร้างอาคารสถานศึกษาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามารวมกันเห็นได้ว่าเป็นเงินก่อสร้างที่สูงที่สุดในบรรดาค่าก่อสร้างของรัฐที่ได้ลงทุนไปในรอบปี
4. การจัดการ (Management) ระบบบริหารการศึกษามีความซับซ้อนในเชิงบริหารมากกว่าการจัดการธุรกิจใด ๆ

จากการศึกษาปัจจัยการบริหารสถานศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่สะท้อนถึงการใช้ความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีสะสมอยู่ในตัวเอง และสามารถนำสิ่งเหล่านี้มารวมเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กรหรือเป็นทรัพยากรหรือต้นทุนที่สำคัญและมีคุณค่า ซึ่งจะทำให้สถานศึกษานั้นมีความสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และมีความสำคัญต่อการจัดการของสถานศึกษาจากทัศนะของนักวิชาการจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นตัวแปรปัจจัยการบริหารสถานศึกษา ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ตารางวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารสถานศึกษา

ปัจจัยการบริหาร สถานศึกษา	สมคิด บงโม (2547 : 20)	จันทร์ภาณี สงวนนาม (2548 : 13)	ประจักษ์กร บัวผัน (2554 : 31)	วิโรจน์ สารรัตนะ (2555 : 180)	การดี อนันต์นากี (2555 : 207)	จอมพงศ์ มงคลวนิช (2556 : 32)	นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557 : 44)	รวม
1. ด้านสภาพแวดล้อม				✓		✓		2
2. ด้านบุคลากร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	7
3. ด้านงบประมาณ	✓	✓	✓		✓		✓	5
4. ด้านวัสดุอุปกรณ์	✓	✓	✓		✓		✓	5
5. ด้านการจัดการ	✓	✓	✓				✓	4
6. ด้านกระบวนการ ทางสังคม								
7. ด้านผลผลิตของ โรงเรียน						✓		1
8. ด้านขวัญกำลังใจ			✓					1
9. ด้านการบริหารเวลา			✓					1
10. ด้านความเป็นผู้นำ				✓		✓		2
11. ด้านการวัดผล การเรียนรู้						✓		1

จากตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาจากทัศนระนักวิชาการ พบว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษา มี 11 ด้าน เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีความถี่ 2-7 สรุปได้ว่า 5 ด้านที่มีความถี่สูง คือ 1) ด้านบุคลากร 2) ด้านงบประมาณ 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการจัดการ และ 5) ด้านสภาพแวดล้อม ดังนั้นในการศึกษาปัจจัยการบริหารสถานศึกษาใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผู้วิจัยจึงได้สรุปตัวแปรออกมาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการ และด้านสภาพแวดล้อม

โดยวิเคราะห์จาก สมคิด บางโม (2547 : 20) จันทรานี สงวนนาม (2548 : 13) ประจักษ์ บัวผัน (2554 : 31) วิโรจน์ สารรัตนะ (2555 : 180) ภารดี อนันต์นารี (2555 : 207) และนพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2557 : 44) มาเป็นแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดเนื้อหาในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านบุคลากร มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงปัจจัยด้านภาพรวมด้านบุคลากร ดังนี้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548 : 15) กล่าวว่า การกำหนดนโยบายการบริหารให้บุคลากรต้องผ่านกระบวนการการฝึกฝนทักษะความสามารถก่อนเข้างาน จึงจะมอบหมายงานที่มีลักษณะเหมาะสมกับทักษะที่มีให้แต่ละคน โดยการแบ่งงานกันทำมีการส่งเสริมพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เกิดความเชี่ยวชาญอยู่ตลอดเวลา สร้างคนให้มีประสิทธิภาพมีความพร้อมต่อการทำงานและการเรียนรู้งานใหม่ ๆ เพื่อให้ผลงานที่ผลิตออกมามีคุณภาพ เป็นการบริหารคนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารคนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการบริหารและเรียกได้ว่าเป็นองค์ประกอบของการบริหารที่ผู้บริหารแต่ละคนนำไปใช้ในกระบวนการทำงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ธำรงค์ศักดิ์ คงสาส์น (2550 : 8) กล่าวว่า ทุมนมนุษย์ คือ ความรู้ความสามารถตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีสะสมอยู่ในตัวเอง และสามารถนำสิ่งเหล่านี้มารวมเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กรหรือเป็นทรัพยากรหรือต้นทุนที่สำคัญและมีคุณค่าซึ่งจะทำให้องค์กรนั้นมีความสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และมีความสำคัญต่อการจัดการเชิงกลยุทธ์ขององค์กร ดังนี้

1. เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรนั้นบรรลุเป้าหมายได้ตามกลยุทธ์ที่วางไว้
2. เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
3. ทำให้องค์กรมีการพัฒนาอยู่รอดและประสบความสำเร็จ

สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ (2553 : 152) กล่าวว่า บุคลากรเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญเป็นผู้ที่ดำเนินการจัดการทรัพยากรอื่น เช่น ทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาซึ่งบุคลากรมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. บุคลากร เป็นผู้ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษารวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาหรือชักจูงบุคลากรภายนอกสถานศึกษาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

2. บุคลากร เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหาร ศิษยานิเทศก์ ปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ทักษะและประสบการณ์มาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนสูงสุด

3. บุคลากร จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนด้านการบริหารสถานศึกษาและด้านการเรียนการสอน โดยนำความรู้ทางวิชาการผสมผสานกับประสบการณ์ตนเองมีอยู่ มาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ให้ทันสมัยตรงกับความต้องการความสนใจของผู้เรียน

4. บุคลากร เป็นแบบอย่างที่ดีที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตตามศักยภาพ โดยเฉพาะชุมชนที่มีความพร้อมจะมีความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และระหว่างชุมชนให้สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

5. บุคลากร เป็นผู้ที่ทำให้สถานศึกษามีทรัพยากรเพียงพอในการจัดการศึกษา เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องมือฝึกทักษะต่าง ๆ เป็นต้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2553 : 156) กล่าวว่า บุคลากรมีความสำคัญต่อการจัดการองค์กร เป็นบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและสถานศึกษานำความรู้ ทักษะและประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาได้ เช่น ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา เจ้าของประกอบการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา เป็นต้น

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาด้านบุคลากรเป็นการจัดสรรมอบหมายบุคลากรให้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนตัดสินใจในการแก้ปัญหาของโรงเรียน รวมทั้งให้มีอิสระในการทำงานที่ตรงกับความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลตลอดจนให้การฝึกอบรมและนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนสูงสุด

2. ด้านงบประมาณ โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงด้านงบประมาณดังนี้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548 : 15) กล่าวว่า การกำหนดแนวทางการบริหารการใช้จ่ายเงินหรือต้นทุนการผลิตอย่างประหยัดและคุ้มค่าให้ได้ผลลัพท์มากกว่าต้นทุนที่กำหนดไว้ ซึ่งการบริหารการเงินเป็นการบริหารจัดการที่มีในกระบวนการต่าง ๆ เป็นไปอย่างคุ้มค่า ทำให้สถานศึกษามีเงินไปพัฒนาด้านอื่น ๆ หรือการจัดสวัสดิการอื่นเพิ่มเติมให้บุคลากรได้ต่อไป กล่าวคือการบริหารการเงินเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ได้โดยคำนึงถึง 1) ลักษณะการดำเนินงานของสถานศึกษา 2) ลักษณะการดำเนินงานในอนาคต 3) สภาพแวดล้อม 4) การจัดสรรทรัพยากร 5) การปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้การบริหารการเงินอย่างประหยัดและคุ้มค่านี้มีความสอดคล้องกับการกำหนดกลยุทธ์ที่ต้องการเป็นผู้นำในเชิงการแข่งขันเป็นการกำหนดกลยุทธ์ที่ครอบคลุมวิธีการในการแข่งขันแก่ผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงาน (Function) ต่าง ๆ

มุ่งเน้นให้ส่วนงานตามหน้าที่พัฒนากลยุทธ์ขึ้นมา โดยอยู่ภายใต้กรอบของกลยุทธ์ เช่น แผนการบริหาร แผนการดำเนินงานทั่วไป แผนการด้านทรัพยากรบุคคล แผนการเงิน เป็นต้น

ธรรมรส โชติคุณุช และจำรัส นองมาก (2554 : 554) กล่าวถึง ความสำคัญของงบประมาณไว้ดังนี้

1. ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาแต่ละแห่งมีภารกิจที่ต้องดำเนินการมากมาย เช่น เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานวิชาการหรืองานการเรียนการสอน งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานธุรการและการเงิน งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งงาน โครงการพิเศษต่าง ๆ เป็นต้น งานดังกล่าวจำเป็นจะต้องอาศัยเงินอันเป็นทรัพยากรหลัก เพื่อสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติโครงการหรือกิจกรรม เพื่อช่วยให้งานด้านต่าง ๆ บรรลุ มากน้อยแค่ไหน งบประมาณจึงเป็นปัจจัยให้ผู้บริหารปฏิบัติภารกิจให้สอดคล้องตามขอบข่ายงานที่กำหนดและในขณะเดียวกันจะได้อุปถัมภ์การปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นของสถานศึกษาให้ลดน้อยลงได้

2. ช่วยให้ผู้สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นคน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในสถานศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด อาจกล่าวได้ว่าไม่มีสถานศึกษาใดที่มีทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการทรัพยากรทุกอย่างที่สามารถสรรหามาได้ เพื่อการดำเนินการต่าง ๆ ล้วนมีอยู่อย่างจำกัดทั้งสิ้นวิธีการของงบประมาณจะเป็นเครื่องมือในการใช้จ่ายหรือจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการวางแผนการใช้จ่ายทรัพยากร โดยเฉพาะเรื่องเงินให้สอดคล้องกับรายได้ว่าจะจัดขึ้นเพื่อการดำเนินงานด้านใดเท่าไรมีการจัดลำดับความสำคัญของงาน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดระดับและปริมาณที่ควรจะใช้ รวมทั้งการติดตามกำกับกับการปฏิบัติงานนั้น การดำเนินงานของสถานศึกษาจึงสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ภาวะทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด

3. เป็นประโยชน์ในการตรวจสอบดูแลการปฏิบัติงาน เนื่องจากงบประมาณได้ระบุการใช้จ่ายเงินแต่ละงานหรือโครงการไว้ชัดเจนจึงสามารถตรวจสอบ ติดตามการดำเนินงานในแต่ละเรื่องได้ว่าผลของงานที่ได้รับกับเงินที่ใช้จ่ายไปนั้น สอดคล้องกันมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเงินกับวัตถุประสงค์เป้าหมายและระยะเวลาที่ปฏิบัติงานแผนหรือโครงการต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยกันทำงานสนองนโยบายหรือวัตถุประสงค์หลักร่วมกัน ไม่ขัดแย้งหรือต่างฝ่ายต่างทำไปพร้อม ๆ กับการติดตามควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานย่อยภายในองค์กร

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาด้านงบประมาณเป็นการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานสถานศึกษาอย่างเพียงพอเหมาะสม รวดเร็ว ชัดเจนมีการตรวจสอบหลักฐาน ควบคุมดูแล และการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดและคุ้มค่าเป็นไปตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนดไว้

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงด้านวัสดุอุปกรณ์ ดังนี้

ดอกจันทร์ คำมีรัตน์ และคณะ (2552 : 31) กล่าวว่า การกำหนดแนวทางการใช้งานเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นส่วนสำคัญของการบริหารจัดการให้มีคุณภาพ และกำหนดระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้นจึงกำหนดให้บุคลากรทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้งานเครื่องมือต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยมีการฝึกฝนและทำความเข้าใจรวมถึงเทคนิคต่าง ๆ ที่จะเป็นการดูแลรักษาและป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงานได้

เสริมสุข ชลวณิช (2553 : 24) กล่าวว่า วัสดุอุปกรณ์ เป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารงานด้านคุณภาพการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการอุดมศึกษา เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์เป็นปัจจัยสนับสนุนให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพราะถ้าขาดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้การจัดการศึกษา จะไม่สามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

กิดานันท์ มลิทอง (2554 : 88) กล่าวว่า วัสดุอุปกรณ์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อผู้เรียน ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ช่วยกระตุ้นความสนใจให้กับผู้เรียน
3. ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นนามธรรมและยากต่อความเข้าใจ
4. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น
5. สร้างเสริมลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้
6. การใช้วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการเรียนการสอนช่วยให้บรรยากาศในการสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น
7. เป็นการกระตุ้นให้ครูผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมผลิตวัสดุและเรื่องราวและเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาด้านวัสดุอุปกรณ์เป็นการจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนให้เหมาะสมเพียงพอและได้ประโยชน์คุ้มค่าอย่างประหยัดเหมาะสมและถูกต้องตามระเบียบ ตลอดจนมีการจัดให้เจ้าหน้าที่พัสดุจัดทำบัญชีควบคุมพัสดุให้สามารถตรวจสอบและควบคุมได้เพื่อให้สถานศึกษามีเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ง่ายขึ้น

4. ด้านการจัดการ โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงด้านการจัดการ ดังนี้

สุรพันธ์ นันทแดนสุวรรณ (2550 : 9) กล่าวว่า วิธีการบริหารหรือวิธีการปฏิบัติเป็นการจัดการหรือการบริหารในสถานศึกษา ประกอบด้วย ระบบการผลิตหรือระบบการให้บริการต่าง ๆ หากมีระบบที่ชัดเจนตลอดจนมีระเบียบขั้นตอนวิธีการต่าง ๆ ในการทำงานย่อมส่งผลให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

ดอกจันทร์ คำมีรัตน์ และคณะ (2552 : 31) กล่าวว่า การกำหนดกลยุทธ์การบริหารงานที่คำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อหากลยุทธ์ในการหลีกเลี่ยงและปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นกลยุทธ์การบริหารที่มีความครอบคลุมการจัดการ 4 M โดยใช้หลักการควบคุมเป็นส่วนสำคัญของการบริหารจึงทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยที่ต้องควบคุมปริมาณงาน ควบคุมคุณภาพของงาน ควบคุมเวลาการทำงานและควบคุมค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา และต้องสร้างจิตสำนึกรักองค์กรให้เกิดขึ้นกับพนักงานทุกคน รวมทั้งผู้บริหารด้วยกันด้วยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้น เพื่อพัฒนาองค์กรให้มุ่งไปสู่ความเป็นเลิศในด้านการจัดการ

เสริมสุข ชลาวิช (2553 : 42) กล่าวว่า การบริหารจัดการ (Management) เป็นการดำเนินการของสถานศึกษาขนาดย่อมตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร การอำนวยความสะดวกและควบคุม โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ธุรกิจบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้มี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การวางแผน เป็นการประเมินสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีหลักเกณฑ์ และดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนที่ดีหลังจากดำเนินการเสร็จแล้วจะต้องมีการวัดผลและประเมินผลเพื่อหาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มาแก้ไขต่อไป

2. การจัดองค์กร หมายถึง การประกอบกิจกรรมขนาดย่อมหน่วยงานภายในองค์กร หรือสถานศึกษามีน้อย การดำเนินงานไม่ยุ่งยากซับซ้อนลงทุนน้อย โดยมีผู้บริหารเป็นผู้จัดการโดยตรงซึ่งต่างจากบริษัทหรือโรงงานในบางครั้ง บุคลากรในบุคลากรขนาดย่อมจะทำงานหลาย ๆ หน้าที่พร้อม ๆ กัน

3. การบริหารบุคลากร สถานศึกษาขนาดย่อมมีบุคลากรภายในน้อยสายงานภายในก็มีไม่มาก เพราะฉะนั้นการบริหารบางครั้งก็ไม่ตรงตามหลักวิชาการมากนัก การเข้าออกของบุคลากรภายในสถานศึกษาก็มีสูงทำให้ต้องมีการเปลี่ยนบุคลากรบ่อยครั้ง

4. การอำนวยความสะดวก ส่วนมากแล้วผู้บริหารสถานศึกษาจะประสานกับบุคลากรเองสั่งการเอง หรืออาจจะแบ่งแยกออกเป็นแผนกหรือสายงาน ถ้าผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำและไม่มีความรู้ทางการบริหารและการจัดการจะทำให้เกิดปัญหาในการบริหาร

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาด้านการจัดการ เป็นการวางแผนการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมอบหมายงานให้แก่บุคลากร

อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีการวางระบบการติดตามประเมินผล การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงการจัดระเบียบงานในโรงเรียนอยู่เสมอ

5. ด้านสภาพแวดล้อม โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงด้านสภาพแวดล้อม ดังนี้

พัชรี พลโยธิน และคณะ (2550 : 15) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัย มีความสำคัญต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ของเด็ก ตามหลักการของไฮสโคปถือว่าสภาพแวดล้อม เป็นเสมือนครูคนที่ 3 และเป็นส่วนหนึ่งของวงล้อการเรียนรู้ โดยสรุปเนื้อหาในเรื่องของพื้นที่ ดังนี้

เด็กปฐมวัยเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเด็กจึงต้องการพื้นที่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้พื้นที่ ในการใช้สื่อต่าง ๆ สำรวจ เล่นก่อสร้างและแก้ปัญหาพื้นที่ในการเคลื่อนไหว พื้นที่ส่วนตัวพื้นที่ สำหรับเล่นคนเดียวและเล่นกับผู้อื่น พื้นที่เก็บของใช้ส่วนตัวและจัดแสดงผลงาน พื้นที่สำหรับผู้ใหญ่ที่จะร่วมเล่นและสนับสนุนความสนใจของเด็ก การจัดแบ่งพื้นที่ภายในห้องเรียนจะประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

1. พื้นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของเด็ก เช่น ผ้ากันเปื้อน แปรงสีฟัน แก้วน้ำ ฯลฯ อาจจะเป็นตู้ยาวแยกเป็นช่องรายบุคคลหรือชั้นวางของเป็นช่อง ๆ โดยมีชื่อเด็กติดแสดงความเป็นเจ้าของ
2. พื้นที่กิจกรรมกลุ่มใหญ่ เช่น กิจกรรมฟังนิทาน ร้องเพลงเคลื่อนไหว ฯลฯ ที่ทำร่วมกัน ทั้งชั้นเรียน

3. พื้นที่กิจกรรมกลุ่มย่อย เช่น กิจกรรมศิลปะร่วมมือ กิจกรรมทำหนังสือนิทานร่วมกัน เป็นกลุ่มย่อย กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ฯลฯ โดยสมาชิก กลุ่มที่เหมาะสม คือ 4 - 6 คน ทั้งนี้เพื่อครูจะได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ได้ใกล้ชิดและทั่วถึงมากขึ้น

4. พื้นที่สำหรับมุมเล่นไฮสโคปได้กำหนดให้มีมุมพื้นฐาน 5 มุม ประกอบด้วย มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมบ้าน มุมศิลปะ และมุมของเล่นซึ่งหมายถึงเครื่องเล่นสัมผัส เกมและของเล่นบนโต๊ะ ทั้งนี้ ไฮสโคปมีหลักการเรียกชื่อมุมต่าง ๆ ด้วยภาษาที่เด็กเข้าใจจะไม่ใช้ภาษาซึ่งเป็นนามธรรมมาก ๆ เช่น มุมบทบาทสมมติ มุมเครื่องเล่นสัมผัส นอกจากนี้ ไฮสโคปเชื่อว่ามุมเล่นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความสนใจของเด็ก เช่น เมื่อเด็กเกิดความสนใจหลากหลายมุมบ้านก็อาจปรับเปลี่ยนเป็นมุมร้านเสริมสวย มุมหมอ หรือมุมร้านค้าได้ตามบริบทของสิ่งที่เด็กสนใจในขณะนั้น

5. พื้นที่เก็บของใช้ครู เช่น หนังสือ คู่มือครู เอกสารโปรแกรมสื่อการสอนส่วนรวม ของชั้นเรียน เช่น วัสดุศิลปะต่าง ๆ เป็นต้น

ปรีชมน กาลพัฒน์ (2554 : 4 - 6) กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัย และระดับของผู้เรียนจะเป็นสิ่งที่จะเป็นสิ่งที่สนับสนุนทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่อยากเรียนและ เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ความสำคัญของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีหลายประการ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น ห้องเรียนมีความสะดวกสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ผู้สอนก็มีความสุขในการสอนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความราบรื่น สะดวก รวดเร็ว ตามแผนที่วางไว้

2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สนับสนุนการเรียนรู้หลายด้าน เช่น ทำให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจ เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียนให้มีความสนใจและเกิดแรงจูงใจในการเรียนเปลี่ยนเจตคติไปในทางที่ดี มีความพึงพอใจในการเรียนช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนก็คือความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้เรียนความรู้สึกพึงพอใจ สนใจอยากเรียนอยากรู้ ซึ่งจะเป็นตัวการนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในที่สุด ดังนั้นถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตภาพ และทางด้านสังคมภาพแล้ว จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกดังกล่าวได้

3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ตามปกติแล้วการรับรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้ปะทะสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกที่มากกระตุ้นประสาทสัมผัสของผู้เรียน การปะทะสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เป็นการสร้างประสบการณ์ ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีก็ต้องจัดให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีก่อนแล้ว สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของผู้เรียนภายหลัง

4. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาประการหนึ่งก็คือมุ่งให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพดี มีการแสดงออกทางกายวาจา และใจตามแบบอย่างที่ดีสังคมยอมรับ กล่าวคือ มีคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดี มีการประพฤติปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างดี การที่จะหล่อหลอมพฤติกรรม หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์นั้นต้องใช้เวลาและอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน จึงจะสามารถกล่อมเกลาผู้เรียนได้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยปรับหรือโน้มน้าวพฤติกรรมของผู้เรียน โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตัดสินปัญหาด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้จะค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน สะสมทีละน้อยจนในที่สุดก็จะแสดงออกในลักษณะของบุคลิกภาพรูปแบบในการรับรู้ ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ของผู้เรียน

5. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีส่วนช่วยในการควบคุมชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นตัวกำหนดอาณาเขตของการเรียน ทำให้มีบรรยากาศที่แตกต่างไปจาก

กิจกรรมอื่น ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะของสภาพแวดล้อมในสถานเสริมผู้เรียนเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่จัดไว้ได้อย่างเหมาะสมก็จะรู้จักสำรวจอยู่ในระเบียบวินัยมากขึ้น โดยเฉพาะถ้ามีการจัดโต๊ะเก้าอี้ของนักเรียนอย่างมีวัตถุประสงค์จะช่วยให้การควบคุมชั้นเรียน มีระบบระเบียบและง่ายสำหรับผู้สอนมากขึ้น

6. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นแหล่งทรัพยากรทางการเรียน การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวางหลายแหล่ง เห็นความสำคัญของมุมวิชาการศูนย์วิชาการ มุมสื่อการเรียนการสอนทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน สามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ตลอดเวลาที่ต้องการเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางได้อย่างดี นอกจากนี้แหล่งทรัพยากรการเรียนจะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนตลอดจนเป็นการสร้างนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ไม่ยึดติดอยู่เฉพาะความรู้ที่ได้จากผู้สอน

7. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้บรรยากาศในการเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสะดวกสบาย สงบ ปราศจากสิ่งรบกวนจะช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้หรือทำกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ อย่างตั้งใจและมีสมาธิยิ่งถ้าผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นซึ่งจัดว่าเป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านจิตภาพมีบุคลิกลักษณะที่อบอุ่นเป็นมิตรก็จะยิ่งทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น

8. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน การจัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ง่ายต่อการเคลื่อนไหวโยกย้ายทำให้ผู้สอนไปถึงตัวผู้เรียนได้สะดวก ตำแหน่งของผู้สอนไม่จำเป็นต้องอยู่หน้าชั้นเสมอไป ผู้สอนอาจนั่งอยู่ท่ามกลางผู้เรียนเพื่อให้คำปรึกษาแนะแนวทางสภาพแวดล้อมเช่นนี้ช่วยให้ผู้สอนมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากขึ้นทำให้ได้รู้จักอุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ได้ดีส่วนผู้เรียนจะลดความกลัวและมีความกล้ามากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมีเจตคติที่ดีต่อผู้สอน

9. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะช่วยลดความเมื่อยล้า หรือความอ่อนเพลียทางด้านสรีระของผู้เรียนเช่นการจัด โต๊ะ เก้าอี้ที่มีขนาดพอเหมาะกับร่างกายของผู้เรียนช่วยให้การนั่งสบายสามารถนั่งได้นาน ๆ โดยไม่ปวดหลัง การให้แสงสว่างในห้องเรียนที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนคลายความเมื่อยล้าของสายตา นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัยควรมีหลักการ ดังนี้

9.1 การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

จัดอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้สะอาดปลอดภัยสวยงามสร้างบรรยากาศให้ปลอดโปร่งสบายใจใกล้ชิดธรรมชาติ และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน มีเครื่องเล่นสนามที่ตั้งในตำแหน่งที่ปลอดภัยอยู่ในสภาพดี เครื่องเล่นควรทำจากวัสดุธรรมชาติ ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จัดบริเวณสำหรับเล่นให้มีความหลากหลายทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีพื้นที่ผิวแตกต่างกัน เช่น หญ้า ดิน ปูน ไม้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและการดูแลรักษา มีสถานที่ประกอบอาหารเป็นสัดส่วน สะอาด จัดสถานที่และเครื่องใช้ในการรับประทานอาหารให้สะอาดและสวยงาม จัดน้ำดื่มให้พอเพียงให้เด็กดื่มได้โดยสะดวก มีห้องส้วมเพียงพอ โดยให้มีขนาดและตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมกับวัยของเด็กดูแลให้สะอาดถูกสุขลักษณะมีอุปกรณ์และสถานที่สะอาดและเหมาะสมในการทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างมือ ล้างหน้า แปรงฟัน รวมทั้งจัดถังขยะให้เพียงพอ และเหมาะสมกับการใช้งานและดูแลรักษาด้วย

9.2 การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

ห้องเรียนควรมีอากาศถ่ายเทสะดวกมีแสงสว่างเพียงพอและสม่ำเสมอทั่วห้อง โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยน้ำหนักเบาให้เด็กเคลื่อนย้ายได้ โดยสะดวกเด็กแต่ละคนมีเครื่องใช้ส่วนตัวในการทำความสะอาดร่างกายและเครื่องใช้ในการนอน โดยจัดเก็บเป็นระเบียบสวยงาม ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการตกแต่งห้องเรียนให้สวยงาม เลือกสรรวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่มีความสร้างสรรค์ ทนทานหลากหลายมาใช้งาน โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและความทนทาน มีการจัดระบบการวางวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กหยิบใช้ได้โดยสะดวก มีการตรวจสอบความสะอาด ความพร้อมในการใช้งานของวัสดุอุปกรณ์และสื่ออย่างสม่ำเสมอ เลือกสถานที่ในการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่สงบอยู่ไกลจากกิจกรรมที่ใช้เสียงกิจกรรมที่ต้องการแสงสว่างอยู่ใกล้กับหน้าต่าง เป็นต้น จัดการจราจรทั้งในและนอกห้องเรียนให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวของเด็กขณะทำกิจกรรม สิ่งสำคัญคือสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้อบอุ่น เป็นมิตรและเต็มไปด้วยความรักความเมตตา

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาด้านสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่สนับสนุนทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรักที่อยากเรียนและเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น โดยมีการตกแต่ง ปรับปรุง ซ่อมแซม อาคารเรียน สนามหญ้า รั้ว ห้องเรียน ห้องพักรู ห้องน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้สวยงามและปลอดภัย ตลอดจนปลูกต้นไม้ และจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน

ความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

สิริมา ภิญ โณอนันตพงษ์ (2553 : 1) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่า กระบวนการในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กที่อยู่ในวัยเด็กตอนต้น ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่วัยทารกจนถึงอายุหกปี (แต่ในบางแห่งอาจหมายรวมถึงเด็กที่มีอายุตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดาจนถึงอายุแปดปี) เพื่อให้เด็ก ได้มีความเจริญงอกงามตามธรรมชาติ

นฤมล เนียมหอม (2556 : 22) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่าเป็นการจัดการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กให้มีความรู้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการสร้างรากฐานชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม

ศุริยา ช้องเสนาะ (ออนไลน์. 2556) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดกระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นในช่วงที่มีการพัฒนาการด้านสมอง และการเรียนรู้อย่างรวดเร็วที่สุด

จากการศึกษาความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยว่า หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวม ครอบคลุมพัฒนาการเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม

ความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน

มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานไว้ดังนี้

สถาบันวิทยากรการเรียนรู้ (ออนไลน์. 2551) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานไว้ว่า การเรียนรู้โดยเข้าใจสมอง เป็นการทำความเข้าใจหรือมุมมองต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยอ้างอิงความรู้ความเข้าใจการทำงานของสมอง ซึ่งโดยสาระหลักความเข้าใจเรื่องสมองนี้มีที่มา 2 ประการ คือ ประการแรก ความรู้ทางประสาทวิทยาเป็นความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการขององค์ประกอบโครงสร้างและสรีระการทำงานของสมองโดยเฉพาะในด้านที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับทักษะการเรียนรู้คือ ความสามารถในการเรียนรู้

ความจำความเข้าใจและความชำนาญ ประการที่สอง คือ แนวคิดทฤษฎีที่อธิบายว่าการเรียนรู้ของสมองมนุษย์คืออะไรเกิดขึ้นและมีพัฒนาการอย่างไร

คารุณี ประพันธ์ (2557 : 15) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องวิธีการเรียนรู้หรือการทำงานของสมองทางธรรมชาติ เช่น ในเรื่องการเรียนการสอนจะเป็นการสอนให้สอดคล้องกับวิธีการทำงานของสมองแทนที่จะสอดคล้องกับอายุชั้นเรียนหรือห้องเรียนเพียงอย่างเดียว เพราะเด็กที่อายุเท่ากันอาจมีสมองไม่เหมือนกันก็ได้หรือมีความสามารถแตกต่างกันหรือความสนใจแตกต่างกันด้วย การใช้ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับสมองเป็นเครื่องมือในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์

นิโคลา (Nicola. 2003 : 9) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานไว้ว่า การเรียนรู้ที่อธิบายการประยุกต์ใช้ความรู้ แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสมองมาช่วยเด็กให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวรมากที่สุด ถ้ามีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังของการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานก็สามารถนำความรู้แนวคิดหรือทฤษฎีที่หลากหลายเหล่านั้น ไปใช้เพื่อฝึกหรือส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้หลักการในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน

จากการศึกษาความหมายของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานสรุปได้ว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของสมองซึ่งเป็นการนำความรู้การทำงานหรือธรรมชาติการเรียนรู้ของสมองมาใช้ออกแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการทำงาน of สมองและสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยการใช้สมองเป็นฐาน

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ไว้ดังนี้

สถาบันคลังสมองของชาติ (2551 : 48) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้สมองมีความตื่นตัวหรือกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นเรื่องทางสรีรวิทยา กล่าวคือ ในระหว่างที่เกิดการเรียนรู้จะเกิดโครงสร้างใหม่ ๆ ในสมองของผู้เรียน ดังนั้น การเรียนรู้ หมายถึง การสร้างโครงสร้างสมองใหม่ การสอนจึงเปรียบเหมือนกับการปลูกดอกไม้ที่ผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ช่วยและเปิดโอกาสให้สมองได้สร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมา

2. โครงสร้างสมองจะเติบโตเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเมื่อได้รับการฝึกฝนในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะบรรลุผลจะต้องเกิดจากการที่นักเรียนได้ฝึกฝนจนชำนาญ

3. การก่อตัวของโครงสร้างสมองใหม่จะต้องใช้เวลาในการฝึกฝนไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด

4. การเริ่มต้นเรียนรู้ในเรื่องใหม่ ๆ มีความจำเป็นต้องช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถเชื่อมต่อกับประสบการณ์ส่วนตัวของตน เพื่อให้เกิดความรู้ขั้นพื้นฐานก่อนที่จะพัฒนาเป็นความรู้ในขั้นสูงหรือสามารถคิดแบบสร้างสรรค์หรือวิพากษ์วิจารณ์ต่อไป ดังนั้น การออกแบบหลักสูตรต้องให้โอกาสแก่นักเรียนในการสร้างพื้นฐานความรู้ของความรู้ใหม่ก่อนที่จะพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในขั้นสูงและขั้นของการคิดสร้างสรรค์และคิดวิเคราะห์

5. ดิเอินเอมีผลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของโครงสร้างสมองนักเรียนบางคน มีความได้เปรียบที่สามารถสร้างโครงสร้างสมองได้ดี ทำให้สามารถเรียนรู้ได้ง่ายและเร็วกว่าคนอื่น

ปรีชมน กาลพัฒน์ (2554 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain - based Learning) กับการนำมาใช้จริงในการจัดการเรียนรู้ คือการนำหลักการเกี่ยวกับสมองมาเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษา สามารถรวมเอาเทคนิคที่หลากหลายรูปแบบมาประยุกต์ใช้หรือบูรณาการเทคนิคต่าง ๆ ที่หลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Mastery Learning)
2. ลีลาการเรียนรู้ (Learning Styles)
3. พหุปัญญา (Multiple Intelligences)
4. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)
5. การสร้างสถานการณ์ (Practical Simulation)
6. การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning)
7. การเรียนรู้จากปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning)
8. ความเคลื่อนไหวทางการศึกษา (Movement Education)

นิตยา ภัตสรศิริ และวิศิษฐ์ ลิ้มพัฒนศิริ (2556 : 12 - 13) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับแรกเพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็กไทยให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา บนพื้นฐานความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยใช้กิจกรรมกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของสมองอย่างเต็มที่ รวมทั้งเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับที่สูงขึ้น อันจะนำไปสู่ความเป็นบุคคลที่คุณภาพของประเทศชาติต่อไป การศึกษาปฐมวัยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็ก ภายใต้อบรมทางวัฒนธรรม อารยธรรมและวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกัน โดยมีหลักการจัดการศึกษา ดังนี้

1. หลักการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม โดยเริ่มจากการพัฒนาด้านร่างกายให้แข็งแรง สมบูรณ์ กระตุ้นให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ พัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ให้เป็นผู้มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ร่าเริง แจ่มใส สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ พัฒนาด้านสังคมโดยให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ บนวิถีชีวิตของเด็กตามสภาพครอบครัว บริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมไทย

2. หลักการจัดประสบการณ์ที่ยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญ โดยการจัดอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเอาใจใส่และจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นเรียนให้สนุก เล่นให้มีความสุขและเกิดพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล

3. หลักการสร้างเสริมความเป็นไทย โดยการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย ความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม เคารพนับถือและกตัญญูกตเวที ต่อบิดามารดา มีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศไทย

4. หลักความร่วมมือ โดยครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษาร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุขตลอดจนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์ หลักการและมาตรฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องสอดคล้องกับสารบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2560 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โดยใช้สมองเป็นฐานเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ตลอดจนได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่เด็กกับผู้สอน เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม มีคุณภาพ และเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกคน
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชนสังคมและวัฒนธรรมไทย

3. ยึดพัฒนาการและการพัฒนาเด็ก โดยองค์ร่วมผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย และมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้ลงมือกระทำในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เหมาะสมกับวัย และมีการพักผ่อนเพียงพอ

4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กมีทักษะชีวิตและสามารถปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัยและมีความสุข

5. สร้างความรู้ ความเข้าใจและประสานความร่วมมือในการพัฒนาเด็กระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

จากการศึกษาทฤษฎีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน สรุปได้ว่า สมองจะมีหน้าที่ในการควบคุมการสั่งการต่าง ๆ ของร่างกาย การกระตุ้นการตื่นของหัวใจปรับสมดุลของเหลวในร่างกาย ปรับอุณหภูมิ หรือแม้แต่การควบคุมความดันโลหิตภายในร่างกาย นอกจากนี้ สมองยังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจดจำ การเคลื่อนไหวอารมณ์ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ได้แก่ สนามเด็กเล่น ห้องเรียน กระบวนการเรียน หนังสือเรียน สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างศักยภาพสมองของมนุษย์ได้เรียนรู้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ไว้ดังนี้ พรพิไล เลิศวิชา (2550 : 124 - 125) ได้กล่าวไว้ว่า ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเชื่อมโยงสิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่กับสิ่งที่รู้มาก่อนแล้ว หรือความรู้เบื้องต้นที่มีอยู่แล้ว ในสมองเป็นสิ่งสำคัญกล่าวคือ เด็กนำสิ่งใหม่เชื่อมเข้ากับสิ่งที่อยู่ในสมองของพวกเขาเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีประสบการณ์มาก่อนนี้เป็นพื้นฐานเพื่อจะให้ได้ความคิดรวบยอด ทักษะ และความรู้ใหม่ ซึ่งประมวลกันขึ้นเป็นเรื่องใหม่ที่จะเรียนรู้

2. การศึกษา ทดลอง และลงมือทำซ้ำ ๆ ทำให้สมองรู้จักคุ้นเคยกับความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ใหม่ที่รับเข้ามา

3. การศึกษา ทดลอง และลงมือทำซ้ำ ๆ ให้มากยิ่งขึ้น จะทำให้เข้าใจความคิดรวบยอด ทักษะ และความรู้ใหม่ได้

4. การทำซ้ำมากขึ้น การอ่านและการฟังบรรยายไม่ใช่จุดตั้งต้น แต่เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น การอ่านและการฟังบรรยายจะสามารถสะท้อนวิเคราะห์หรืออธิบาย เปรียบเทียบความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ของเรื่องที่กำลังเรียนรู้เป็นการเริ่มสู่ระดับการคิดสร้างสรรค์

5. การใช้ความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ไปในการประยุกต์ใช้ในเรื่องต่าง ๆ ในชีวิต การผสมผสานสิ่งที่รู้ เข้ากับเรื่องที่ได้เรียนรู้อื่น ๆ นำไปสู่การมีความคิดระดับสูงขึ้น และมีความคิดสร้างสรรค์

6. การจัดเวลาและปรับปรุงผลงาน (จากคำวิจารณ์ของตนเองและผู้อื่น) ทำให้สามารถควบคุมและเข้าใจความคิดรวบยอดทักษะและความรู้นั้น ได้ดียิ่งขึ้น แต่นี้ก็ยังไม่ใช่มุมสิ้นสุดของการเรียนรู้ หากเป็นเพียงพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ระดับสูงขึ้นไป

นิราศ จันทรจิตร (2553 : 339 - 441) ได้กล่าวไว้ว่า ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ดังนี้

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่ครูวางแผนในการสนทนากับนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เข้าใจในสิ่งที่จะเรียน และสามารถเชื่อมโยงไปสู่เรื่องที่จะเรียนได้

2. ขั้นตกลงกระบวนการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนตกลงร่วมกันว่านักเรียนจะต้องทำกิจกรรมใดบ้าง อย่างไร และจะมีวิธีวัดและประเมินผลอย่างไร

3. ขั้นเสนอความรู้ใหม่ เป็นขั้นที่ครูจะต้องเชื่อมโยงประสบการณ์การต่าง ๆ มาสร้างองค์ความรู้ใหม่ คือ การสอนหรือการสร้างความคิดรวบยอดให้แก่ นักเรียน จนเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียน

4. ขั้นฝึกทักษะ เป็นขั้นที่นักเรียนเข้ากลุ่มแล้วร่วมมือกันเรียนรู้และสร้างผลงานในขั้นนี้ คำว่า ฝึกทักษะ หมายถึง การวิจัย การฝึกปฏิบัติการทดลอง การสังเกตจากสิ่งแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การทำแบบฝึกการวาดภาพและการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบผลสำเร็จได้ผลงานออกมา (ผลงานควรชัดเจนน่าสนใจไม่ใช่ใส่กระดาษ A4 หรือกระดาษแผ่นเล็ก ๆ แต่ควรเป็นกระดาษขนาดใหญ่ เช่น กระดาษปฐพีใช้นำเสนออาจเป็นการเขียนธรรมดาหรือแผนผังความคิด)

5. ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นขั้นที่ตัวแทนแต่ละกลุ่มที่ได้จากการจับสลากออกมาเสนอผลงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. ขั้นสรุปความรู้ เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้แล้วให้นักเรียนทำใบงานเป็นรายบุคคล แล้วเปลี่ยนกันตรวจ โดยครูและนักเรียนร่วมกันเฉลย แล้วให้นักเรียนแต่ละคนปรับปรุงผลงานตนเองให้ถูกต้องครบถ้วนแล้วเก็บผลงานไว้ในแฟ้มสะสมงานของตนเอง

7. ขั้นกิจกรรมเกม เป็นขั้นที่ครูจัดทำข้อสอบมาให้นักเรียนทำเป็นรายบุคคล โดยไม่ซักถามกัน ส่งเป็นกลุ่มแล้วเปลี่ยนกันตรวจเป็นกลุ่ม โดยครูและนักเรียนร่วมกันเฉลยแล้วให้แต่ละกลุ่มหาค่าคะแนนเฉลี่ย บอกครูบันทึกไว้แล้วประกาศผลเกม กลุ่มใดได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นกลุ่มชนะเลิศ

จากการศึกษาขั้นตอนการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน สรุปได้ว่า ลำดับขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของสมอง เป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ โดยมีกระบวนการในการเรียนรู้ โดยนำมาเชื่อมต่อกันและทำการปฏิบัติจนเกิดเป็นความเคยชิน และเกิดทักษะความเข้าใจนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ในชีวิตและเป็นพื้นฐาน สำหรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ เกิดการเรียนรู้ได้แม่นยำและจำได้นาน

กฎแฉะ 5 ดอก ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน

พรพิไล เลิศวิชา (2558 : 12 - 18) กล่าวว่า แนวคิดในการพัฒนาการ โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) มีนโยบาย “พลิกโฉมโรงเรียน ป.1 อ่านออกเขียนได้ ใน 1 ปี” ตามแนวทางพัฒนาการทางสมอง กับกฎแฉะ 5 ดอก เพื่อพลิกโฉมโรงเรียน ได้แก่ 1) สนามเด็กเล่น (Playground) 2) ห้องเรียน (Classroom) 3) พลิกกระบวนการเรียนรู้ (Teaching & Learning) 4) หนังสือเรียนและใบงาน (Book & Worksheets) และ 5) สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ (Resources & Innovations) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กฎแฉะดอกที่ 1 สนามเด็กเล่น (Playground)

เปลี่ยนสนามเด็กเล่น เพื่อพัฒนาสมองน้อยและไขสันหลังให้แข็งแรง เมื่อเด็ก ออกกำลังกายร่างกายจะส่งเลือดไปเลี้ยงสมองมากขึ้นทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1. มีฐานเคลื่อนไหวที่หลากหลาย

สนามเด็กเล่น ควรประกอบด้วยเครื่องเล่นสนามหลากหลายแบบที่ต้องใช้ร่างกาย เคลื่อนไหวในท่วงท่าต่าง ๆ ช่วยพัฒนาาร่างกายทุกส่วน เช่น เดิน ก้าว ปีน มุด ลอด กระโดด โหน วิ่ง ทรงตัว อาจใช้ยางรถยนต์ ท่อนไม้ พลาสติก หรือเหล็ก เพื่อสร้างฐานการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

2. เด็กได้เคลื่อนไหว 15 - 20 นาทีต่อวัน

หัวใจสำคัญของการใช้สนามเด็กเล่น ก็คือใช้เวลาให้นานพอต่อเนื่องโดยไม่หยุด คล้ายกับการเล่นแอโรบิค เพื่อกระตุ้นให้หัวใจเต้นเร็ว เลือดสูบฉีด สนามที่ดีควรมีฐาน การเคลื่อนไหว ที่เด็กสามารถเล่นสนามได้ทุกวัน โดยใช้เวลาต่อเนื่องกันอย่างน้อย 20 นาที

3. มีคุณครูคอยดูแลความปลอดภัยในการเล่น

คุณครูควรดูแลอย่างใกล้ชิด ในขณะที่นักเรียนลงเล่นสนาม ตรวจสอบความปลอดภัย ของอุปกรณ์ ตรวจสอบวัตถุแปลกปลอม หรือสัตว์ที่เข้ามาอาศัย อันจะทำให้เกิดอันตราย ควรตั้งกฎกติกา โดยเฉพาะฐานที่มีความเสี่ยงในการเล่นสำหรับฐานที่อันตรายไม่ควรให้เด็กเล็กเล่น ถ้าเด็กไม่พร้อม แล้วลงเล่นฐานที่ยากเกินไปเด็กอาจตกลงมาบาดเจ็บ

4. ตรวจสอบความปลอดภัยของสนามอย่างสม่ำเสมอ

ควรปูพื้นสนามด้วยทราย หรือหญ้าเพื่อความปลอดภัย สนามที่ใช้ยางรถยนต์ ควรเจาะรู หรือใส่ทราย เพื่อป้องกันน้ำขัง สนามที่มีการป็น การ โหน ต้องยึดกับพื้นอย่างแน่นหนาและแข็งแรง ต้องเผื่อทั้งน้ำหนักของวัสดุ น้ำหนักของเด็ก และแรง โหนแรงดึงที่เกิดขึ้นขณะเล่นด้วย (ต้องให้ความสำคัญและลงทุนเพื่อให้มีความปลอดภัยเหนือสิ่งอื่นใด)

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. มีสนามที่กระตุ้นพัฒนาการร่างกายเด็กทุกคนต้อง ได้เคลื่อนไหว หรือเล่นสนามทุกวัน โดยใช้เวลาอย่างน้อย 10 - 20 นาทีต่อเนื่องกัน
2. มีเครื่องเล่นที่น่าสนใจสนุกสนานตื่นเต้น เช่น ชิงช้า กระดานลื่น ม้าหมุน
3. มีเครื่องเล่นสนามอื่น ๆ ที่ช่วยพัฒนาร่างกายทุกส่วนที่หลากหลาย เช่น เดิน ก้าว ปีน มุด ลอด กระโดด โหน วิ่ง ทรงตัว อาจใช้ยางรถยนต์เพื่อสร้างฐานการเล่นหลากหลาย มีจำนวนฐานให้เพียงพอมากหรือน้อยตามความเหมาะสม
4. แบ่งพื้นที่การเล่น หรือทำเครื่องหมายว่าส่วนใดเป็นสนามของอนุบาล ส่วนใดเป็นของเด็กประถม
5. มีคุณครูตรวจสอบก่อนการเล่น และคอยดูแลความปลอดภัยระหว่างการเล่น
6. ควรมีทราย หญ้า หรือวัสดุกันกระแทกรองรับบริเวณที่อาจมีอันตรายหรืออาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย
7. หลีกเลี่ยงการใช้สีที่มีสารตะกั่วเจือปน

จากการศึกษาคุณภาพแฉกที่ 1 สรุปได้ว่า คุณภาพแฉกที่ 1 สนามเด็กเล่น (Playground) หมายถึง บริเวณพื้นที่จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสมองทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบด้วย เครื่องเล่นที่สนุกสนานตื่นเต้นและหลากหลาย เช่น ชิงช้า กระดานลื่น ม้าหมุน เพื่อให้ผู้เรียนได้เดิน ก้าว ปีน มุด ลอด กระโดด โหน วิ่ง ทรงตัว ซึ่งมีจำนวนฐานตามความเหมาะสม

คุณภาพแฉกที่ 2 ห้องเรียน (Classroom)

เปลี่ยนห้องเรียน เพื่อเปลี่ยนสมองของเด็กสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่ มีความเข้มข้น มีสีสัน จะช่วยกระตุ้นให้เด็กสามารถเรียนรู้และจดจำ เนื้อหาที่เรียน ได้ดีขึ้น

Color ปรับปรุงห้องเรียน ทาสีผนัง หรือ นำฟิวเจอร์บอร์ดสีต่าง ๆ มาตกแต่งผนังห้อง เพื่อไม่ให้ห้องเรียนดูโทรมและเก่า ถ้าโต๊ะเรียนเก่ามาก ควรจัดการทาสีโต๊ะเก้าอี้เสียใหม่

Corner จัดมุมอ่าน (Reading Corner) ไว้ในห้องเรียนทุกห้อง

Clean ทิ้งของที่ไม่ใช้ในห้องเรียน จัดวางอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ไว้บนชั้นให้เป็นระเบียบ

Clear รื้อสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ รวมทั้งบอร์ดเก่าที่ไม่มีประโยชน์ทิ้งไปแล้วนำความรู้ที่มีประโยชน์มาจัดบอร์ด

1. ปรับห้องเรียนเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม

ปัญหาใหญ่โรงเรียนในประเทศไทยส่วนมากก็คือ โรงเรียนมีอายุเก่าแก่แต่ขาดการดูแลรักษาสภาพ โดยเฉพาะ โรงเรียนในชนบท ประกอบกับเป็นเมืองร้อน มีฝุ่นมากจึงทำให้ฝุ่นสะสมอยู่ในห้องเรียนเป็นจำนวนมาก และข้าวของเครื่องใช้ที่อยู่ในสภาพเก่าทรุดโทรมข้าวของที่สะสมไว้ในแต่ละปีมากขึ้นทุกวัน ดังนั้น โรงเรียนควรกำหนดวัน “Big Cleaning Day” (วันทำความสะอาดครั้งใหญ่) ทุก ๆ สองสามเดือน โดยอาจกำหนดวันที่แน่นอนให้คุณครู นักเรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำมาความสะอาดโรงเรียนด้วย

2. ปรับสีผนังห้องเรียน

ห้องเรียนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ยังคงเป็นห้องเรียนเหมือนกับเมื่อ 100 ปีก่อน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสีผนังให้สอดคล้องกับยุคสมัย ห้องเรียนควรมีสีผนังกระตุ้นสมองการใช้คู่สีที่เข้ากันจะทำให้ห้องดูสวยงาม แต่ที่สำคัญคือทำให้ห้องรู้สึกมีเอกภาพเป็นระบบ ทำให้ครูสามารถควบคุมชั้นเรียนได้ง่าย ถ้าต้องการสีคลาสสิกอาจใช้สีโอ๊คก็ได้

3. การปรับปรุงโต๊ะเรียนและเก้าอี้

ปัจจุบันนี้การใช้สีในเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ก้าวหน้าขึ้นมาก จึงควรมีการปรับปรุงโต๊ะเรียนและเก้าอี้ของนักเรียนอย่าให้อยู่ในสภาพทรุดโทรมควรปรับสีใหม่ โต๊ะเรียนและเก้าอี้ควรใช้สีโทนอ่อน เช่น เขียวอ่อน เหลืองอ่อน ชมพูอ่อน ฟ้าอ่อน หลีกเลียงสีโทนเข้ม สีมืด เช่น น้ำตาลดำ แดงเข้ม เขียวแก่ สีโทนเข้ม สีมืด ไม่ช่วยกระตุ้นสมองทำให้สมองปิดต่อการเรียนรู้

4. การจัดโต๊ะเรียน

ครูควรพิจารณาจัดโต๊ะเรียนให้สอดคล้องกับวิธีสอน เช่น ถ้าสอนแบบจัดกิจกรรมอาจจัดโต๊ะเป็นกลุ่ม ถ้าสอนแบบบรรยายก็จัดเรียงหน้ากระดาน ปัจจุบันนิยมจัดโต๊ะเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันขณะเรียนรู้ การจัดโต๊ะเรียนที่ดีมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ต่อการสอนของคุณครู อย่างไรก็ตามลักษณะการจัดโต๊ะเรียนขึ้นอยู่กับวิธีการสอนที่คุณครูถนัดด้วยเช่นกัน

5. การจัดห้องเรียน

การมีมุมอ่านอยู่ในห้องเรียนจะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านในห้องเรียนจึงควรมีมุมอ่าน (Reading Corner) เพื่อจัดวางหนังสือที่น่าสนใจ อีกทั้งคุณครูสามารถใช้เพื่ออ่านเพิ่มเติมให้นักเรียนฟังไม่ควรให้นักเรียนต้องรอถึงจนชั่วโมงห้องสมุดกว่าจะได้อ่านหนังสือที่ชอบ

6. ใช้กระดานเคลื่อนที่

แม้ในห้องเรียนจะมีกระดานดำหรือกระดานไวท์บอร์ดแล้ว แต่กระดานแบบนี้มักอยู่ห่างจากนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนแถวหลัง ยิ่งอยู่ไกลจากกระดานในห้องเรียนควรมีกระดาน

เคลื่อนที่เพื่อให้ครูสามารถนำเสนอความรู้ที่โดดเด่นและใกล้ชิดกับนักเรียน รวมถึงใช้ในการ
 ดัดแปลงภาพ บัตรคำสื่อการสอนต่าง ๆ และผลงานนักเรียน การใช้แต่กระดานดำหน้าห้อง
 ในกิจกรรมการสอน ไม่เพียงพอที่จะดึงดูดความสนใจของสมอง

7. ในห้องเรียนควรมีบอร์ดความรู้

บอร์ดที่เรามักคุ้นเคยกันดีในห้องเรียน ก็คือบอร์ดที่ครูซื้อภาพสำเร็จรูปจากร้านค้า
 มาติดไว้ เช่น บอร์ดวันวิชาขงวิชา บอร์ดผักผลไม้ ประเทศอาเซียน เป็นต้น อันที่จริงแล้วบอร์ด
 ที่สำคัญที่สุดก็คือ บอร์ดที่ใช้ในการนำเสนอความรู้ใหม่ ๆ ครูสวยงามสอดคล้องกับเนื้อหา
 ที่กำลังเรียนอยู่

8. จัดแสดงผลงานนักเรียนเป็นประจำ

การแสดงผลงานนักเรียนในห้องเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
 คุณครูนิยมแสดงผลงานของนักเรียนบนบอร์ด แต่นอกเหนือจากการใช้บอร์ดแล้ว คุณครูยังสามารถ
 แสดงผลงานของนักเรียนได้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของห้องเรียน แต่ไม่ควรติดผลงานไว้นรกห้องไปหมด
 ผลงานแก่ควรเก็บให้เรียบร้อย

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. ผนังห้องเรียนสะอาดสะอาดอ่านมีสีสันกระตุ้นความสนใจเปิดสมอง
2. มีมุมอ่านในห้องเรียนเพื่อจัดกิจกรรมการอ่านและกระตุ้นให้รักการอ่าน
3. โต๊ะเก้าอี้ของนักเรียนควรอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ ทาสีใหม่หรือใช้โฟมเก่าปิดทับที่ชำรุด
หรือที่เก่าเกินไป
4. จัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมกลุ่ม
5. ภาพและสื่อที่ติดอยู่บนฝาผนัง และบอร์ดต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน
ไม่ติดตายไว้ตลอดปี
6. มีป้ายนิเทศ บอร์ดความรู้ และพื้นที่แสดงผลงานของนักเรียน
7. มีโต๊ะเพื่อใช้ในการสาธิตการสอนต่างหากจากโต๊ะครู
8. มีชั้นแยกเก็บอุปกรณ์ เครื่องเขียน หนังสือเรียน สมุดแบบฝึกหัดเป็นสัดส่วน
9. มีที่แขวนหรือตู้เก็บกระเป๋าหนังสือของนักเรียนเป็นสัดส่วน
10. มีกระดานเคลื่อนที่เพื่อนำเสนอความรู้ให้โดดเด่น และใกล้ชิดกับนักเรียน

จากการศึกษาคุณภาพแฉดออกที่ 2 สรุปได้ว่า คุณภาพแฉดออกที่ 2 ห้องเรียน (Classroom) หมายถึง
 การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้มีสีสัน มีมุมอ่านในห้องเรียน มีการทาสีโต๊ะเรียน และ
 จัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่มฝาผนังห้องเรียนมีบอร์ดที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียนและแสดงผลงานของ
 นักเรียนรวมไปถึงชั้นวางแยกอุปกรณ์เครื่องเขียน หนังสือเรียนที่แขวนหรือตู้เก็บกระเป๋านักเรียน
 ที่เป็นระเบียบ

กฎเจดอกที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ (Teaching & Learning)

กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ของเด็กโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สมองของเด็กตื่นตัว สนใจทำท่ายการคิดค้นหา ลองผิด ลองถูก เรียนรู้และจดจำ

One กระตุ้นสมองน้อยด้วยกิจกรรม “ขยับกาย ขยายสมอง” ทุก ๆ ต้นชั่วโมง เพื่อให้สมองน้อย แข็งแกร่ง สนับสนุนการทำงานของสมองใหญ่ซึ่งเป็นส่วนที่คิดจำและใช้เหตุผล

Two กระตุ้นสมองทั้งสองซีก โดยใช้บทเพลงและบทกลอนและกิจกรรมที่สนุกสนาน ช่วยในการสอนภาษาและคณิตศาสตร์

Four กระตุ้นสมองทั้งสี่ส่วน คือ ส่วนรับภาพ ส่วนสัมผัส ส่วนรับเสียง และสมองส่วนหน้า โดยจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เห็นภาพ ได้รับรู้ผ่านการได้ยินเสียง ได้เคลื่อนไหว และได้ใช้ประสาทสัมผัส เพื่อกระตุ้นการคิดและการเรียนรู้

1. ขึ้นอุ่นเครื่อง (Warm - up)

กิจกรรมที่ทำให้สมองตื่นตัว เตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้วิชาต่อไป หรือระหว่างชั่วโมงที่ดีที่สุด ก็คือ การ Warm - up (อุ่นเครื่อง) ควรให้ทำ Warm - up เพื่อกระตุ้นสมอง การ Warm - up นั้นทำได้ 3 วิธี คือ 1) Brain Exercise 2) การเคลื่อนไหวเป็นจังหวะ (Rhythm) อาจมีเสียงเพลงและคำกลอนประกอบ 3) ยืดเส้นยืดสาย (Stretching)

Brain Exercise คือ การเคลื่อนไหวร่างกายข้ามแกนกลางของลำตัว เพื่อกระตุ้นและพัฒนาสมองทั้งสองซีก

Rhythm คือ กิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลง จังหวะ และทำนอง คำคล้องจอง หรืออุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหว

Stretching คือ การยืดเหยียด นักเรียนควรได้ยืดเส้นยืดสาย หรือทำโยคะ เช่น ทำโยคะสำหรับเด็ก การเคลื่อนไหวร่างกายในท่วงท่าต่าง ๆ ทำให้สมองน้อยพัฒนาร่างกายแข็งแรง และมีพัฒนาการดีขึ้น

2. ขึ้นนำเสนอความรู้ (Present)

การนำเสนอความรู้ (การสอน) เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำเสนอความรู้ใหม่ผ่านสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เช่น สื่อของจริง บัตรภาพ บัตรคำ บัตรตัวเลข ชาร์ตบทกลอน บทเพลง กระดานเคลื่อนที่ เป็นต้น

เริ่มสอนจากของจริงสิ่งใกล้ตัว สมองต้องการรู้ว่าสิ่งที่ตัวเองกำลังเรียนนั้น มีความหมายเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของคนตรงไหน อย่างไร

ใช้สื่อการเรียนการสอนที่แปลกใหม่ น่าสนใจ การนำเสนอความรู้ ควรใช้สื่อที่แปลกใหม่ น่าสนใจ นำข้อมูลที่จะให้เรียนรู้ นั่น ออกมานำเสนอให้เห็น โดดเด่นไม่ควรสอนโดยเขียน

บนกระดานดำ หรือบรรยายปากเปล่าตลอดเวลา มีชาร์ตฝึกอ่าน เช่น ชาร์ตสะกดคำ บทคล้องจอง และบทเพลง ชาร์ตที่ดีควรเขียนด้วยตัวหนังสือขนาดใหญ่เห็นได้ชัดเจนถ้าเป็นระดับอนุบาล - ป.3 ควรจะเว้นวรรคทุกคำ

นำเสนอความรู้ให้เป็นระบบและน่าสนใจ ใช้กระดานเคลื่อนที่เป็นพื้นที่นำเสนอ ข้อมูลที่แปลกใหม่น่าสนใจ

ใช้ระบบ IT ให้เป็นประโยชน์ ปัจจุบันมีระบบการสอนทางไกล (Distance Learning) ผ่านดาวเทียม เช่น DLTV และ DLIT ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในหลายรายวิชาถ้าจัดการให้ดี เทคโนโลยีการศึกษาทางไกลก็จะช่วยตอบโจทย์การเรียนรู้และลดปัญหาในเรื่องที่ว่าครูไม่พอ หรือครูผู้สอนเรียนจบมาไม่ตรงกับวิชาที่ตัวเองต้องสอน เป็นต้น

3. ขั้นลงมือเรียนรู้ - ฝึกทำ - ฝึกฝน (Learn - practice)

การที่คุณครูนำเสนอความรู้ หรือที่เรียนว่า "สอน" นั้น เป็นเพียงแต่การเสนอความรู้ และประสบการณ์ใหม่ให้นักเรียนแต่การเรียนรู้จริงๆ อยู่ที่การลงมือทำ การใช้ความรู้ นั้น ด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น พานักเรียนไปดูของจริง ตำรวจและบันทึกรายการที่พบเห็น ทำกิจกรรมจากใบงาน เช่น เล่นเกม บิงโก ใช้อุปกรณ์เกาะลงบนข้อความหรือคำศัพท์ให้เด็กได้เคลื่อนไหว และควรมีใบงานที่ให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้

นักเรียนได้เคลื่อนไหวในกิจกรรมการเรียนรู้ อย่าปล่อยให้เด็กนั่งอยู่ที่โต๊ะเฉย ๆ และเป็นฝ่ายฟังครูฝ่ายเดียว การเรียนรู้เช่นนั้นเท่ากับ ครูเป็นผู้ควบคุมทั้งหมด และไม่ใช้ Active Learning การเคลื่อนไหวมีหลายแบบ เช่น ตบมือ ตบการ์ดคำศัพท์ ถีบบัตรตัวอักษร จับย้ายบัตรคำ กระโดดบนตารางหรือเส้นจำนวน เป็นต้น

นักเรียนลงมือใช้สื่อและเครื่องมือต่าง ๆ ขั้นตอนที่สำคัญของการเรียนรู้ที่นักเรียนจะประกอบการเรียนรู้ที่รู้มาถ้าจริงต้องประกอบความรู้ขึ้นมาได้ (Construct)

ฝึกทำซ้ำ ๆ จนเข้าใจและมองเห็น Pattern ขององค์ความรู้ชุดนั้น ๆ ใบงานและกิจกรรมควรออกแบบนำนักเรียนไปสู่การจับกฎเกณฑ์ หรือ Pattern ของความรู้ นั้น ๆ ให้ได้ อาจมีแบบฝึกให้นักเรียนฝึกทำซ้ำ ๆ พยายามให้มีบรรยากาศที่สนุกสนาน

4. ขั้นสรุปความรู้ (Summary)

การนำประสบการณ์ทั้งหมดจากการเรียนรู้มาสรุปรวบยอดเป็นความรู้ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรามักสังเกตได้ว่านักเรียนอาจทำการฝึกฝึกผลัดทำแบบฝึกหัด ไม่ถูกสร้างความรู้จาก Concept ที่ฝึก เป็นต้น ความผิดพลาดเหล่านี้จะปล่อยไปไม่ได้ การตรวจงาน ไม่ใช่การขีดถูกขีดผิดแล้วจบ แต่ต้องทำงานแก้ไขให้นักเรียนทำความเข้าใจเสียใหม่ แก่ความเข้าใจที่ผิดนั้น เราจะรู้ปัญหานี้ได้ก็ต่อเมื่อเรามีกิจกรรมหรือใบงาน ที่ให้นักเรียนได้ทำการสรุปความรู้

แสดงหัวข้อหรือประเด็นให้ชัดเจน ถ้าต้องการให้สมองสามารถรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เรียนมาเชื่อมโยงกันเป็นความคิดรวบยอดได้เร็วขึ้น การแสดงหัวข้อหรือประเด็นให้โดดเด่นก็จะช่วยให้นักเรียนเห็นภาพรวมทั้งหมดของการเรียนรู้ในช่วงนั้น ๆ ทำการจัดวางข้อมูลให้ชัดเจน ควรจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและความรู้โดยใช้สีขนาดตัวหนังสือ ระยะห่างที่ว่าง (Space) และเส้นเข้าช่วย การแบ่งตำแหน่งของข้อมูลแต่ละหมวดหมู่ช่วยให้สมองบันทึกข้อมูลนั้นไว้ได้ง่าย

สรุปโดยใช้แผนภาพ ตาราง กราฟ รูปภาพ ฯลฯ (Graphic Organizers) เข้าช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสร้างกระบวนการคิดได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันนี้ Graphic Organizers มีการพัฒนาขึ้นมาก เช่น มีการเปลี่ยนเป็นภาพที่สวยงามมากขึ้น เส้นที่ใช้ไม่แข็งเกินไป และยังมีแบบสามมิติอีกด้วย

5. ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ (Apply)

นักเรียนนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ สร้างสรรค์ชิ้นงานใหม่ ๆ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิธีคิดความสำเร็จ

1. มีการ Warm Up ร่างกาย โดยใช้กระบวนการกายยบกายขยายสมอง (Brain Gym) / ยืดเส้นยืดสาย (Stretching) / กิจกรรมเคลื่อนไหว (Movement) / เพลงและเกม
2. เสนอข้อมูลและเนื้อหาบนพื้นที่หลากหลาย ไม่ใช่แต่วิธีเขียนบนกระดานดำ
3. ใช้บัตรภาพ บัตรคำ แถบประโยค เพื่อเสนอความรู้ หรือประเด็นต่าง ๆ
4. แสดงภาพเคลื่อนไหว และเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อเชื่อมกระบวนการเรียนรู้เข้ากับเทคโนโลยีใหม่ในเนื้อหาที่จำเป็น ระวังไม่ใช้ IT ในการสอนตลอดเวลา เพื่อป้องกันภาวะเครียดต่อเนื่อง (Prolonged Stress)
5. นำเสนอเนื้อหาและข้อมูล ด้วยเทคนิคแปลกใหม่ ทำให้สมองติดตามการสอนตลอดเวลา
6. มีการสรุปเนื้อหาความรู้ที่สอน โดยการจัดกลุ่มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสื่อความหมาย โดยใช้กราฟ ชาร์ต ตาราง Concept Web หรือ Graphic Organizers แบบอื่น ๆ และถ้าเป็นไปได้ควรใช้เทคนิคช่วยจำ (Mnemonics)
7. หลังจากขั้นเรียนรู้ (Learning Stage) แล้ว ให้นักเรียนทำการฝึกซ้ำ ๆ จนคล่อง (Practice)
8. ต้องให้มีใบงาน (Worksheet) ที่มีคุณภาพที่จะช่วยเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะจากสิ่งที่เรียนรู้จนคล่อง
9. หลังจากการฝึกทักษะแล้ว ต้องอดช่องว่างด้วยการ “สรุปซ้ำให้เกิดความคิดรวบยอด” (Concept) ของบทเรียน ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ใช้ Graphic Organizer เข้าช่วย เป็นต้น
10. มีกิจกรรมหรือใบงาน เพื่อให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Apply) และมีโอกาสสร้างสรรค์ผลงาน (Creativity)

11. จัดกิจกรรมและช่วยสอนนักเรียนเป็นรายบุคคลไม่ใช่สอนแบบทั้งชั้น (Whole Class Teaching) ตลอดเวลา

จากการศึกษาคุณแจคอกที่ 3 สรุปได้ว่า คุณแจคอกที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ (Teaching & Learning) หมายถึง การดำเนินงานในขั้นตอนที่จะนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายมี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นอุ่นเครื่อง (Warm - up) โดยทำให้สมองตื่นตัว 2) ขั้นนำเสนอความรู้ (Present) ผ่านสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ 3) ขั้นลงมือเรียนรู้ (Learn - practice) ให้นักเรียนลงมือทดลองใช้ความรู้ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ 4) ขั้นสรุปความรู้ (Summary) และ 5) ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ (Apply)

คุณแจคอกที่ 4 หนังสือแบบฝึกหัดและใบงาน (Book & Worksheets)

ใช้หนังสือและใบงานที่ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับการทำงานของสมอง เพื่อช่วยกระตุ้นสมองของนักเรียนฝึกให้เด็กคิดทีละขั้นตอน และนำทักษะและความรู้ในแต่ละขั้นมาประกอบกันเป็นความเข้าใจ (Concept) ในที่สุด

Brainy Books คัดเลือกหนังสือเรียน และหนังสืออ่านเพิ่มเติมต่าง ๆ ที่จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

Brainy Worksheets ผลิตใบงานตามหลักการ BBL ที่มี Roadmap นำนักเรียนสู่ความสำเร็จ

1. ลักษณะของหนังสือเรียนที่กระตุ้น การเรียนรู้มีสีสันสวยงาม จัดรูปเล่มน่าอ่าน มีขนาดพอเหมาะกับนักเรียนแต่ละวัย

2. การใช้ภาพประกอบในหนังสือเรียนเลือกหนังสือเรียนที่มีภาพประกอบชัดเจน สวยงาม ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาในแต่ละหน้าแต่ละตอนง่ายขึ้น กระตุ้นให้อยากรู้ต่อไป

3. หนังสือเรียนออกแบบให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านไม่ควรเลือกหนังสือเรียนที่มีแต่ตัวหนังสือเป็นพืดเขียนต่อกันไปเรื่อย ๆ แบบบอกเล่า (Informative) ควรเลือกหนังสือที่มีเทคนิคสูงในการเขียนกระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

4. มีวิธีนำเสนอที่ตื่นเต้น น่าสนใจ เข้าใจง่ายเหมาะกับวัยหนังสือเรียนที่ดี ควรมีการออกแบบวิธีนำเสนอให้ตื่นเต้น เข้าถึงได้ง่าย เข้าใจง่าย จดจำง่าย โดยใช้โปรแกรมการออกแบบหนังสือรุ่นใหม่ ๆ ที่ทำให้หนังสือสมัยใหม่มีชีวิตรวมลักษณะที่ดูคล้ายสามมิติมากยิ่งขึ้น

5. เนื้อหาและแบบฝึก น่าสนใจ น่าลงมืออ่าน ลงมือทำหนังสือเรียนและแบบฝึกหัดที่ดี ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากจะอ่าน และลงมือทำแบบฝึกหัด แบบฝึกคล้ายเป็นเกมสนุก เพราะในวัยประถมนี้ เด็กยังไม่พร้อมที่จะเรียนเนื้อหาขงยาก

6. หนังสือแบบฝึกหัด BBL หนังสือแบบฝึกหัดที่ดี มีภาพประกอบกระตุ้นให้อยากอ่าน อยากทำ มีการเว้นช่องว่าง น่าอ่าน มีแบบฝึกหลากหลาย ไม่ใช่หนังสือที่ทิ้งช่องว่างให้นักเรียนเติมเป็นหน้า ๆ

7. หนังสืออ่านเพิ่มเติมการเลือกหนังสืออ่านเพิ่มเติมมีความสำคัญยิ่ง ควรเลือกหนังสือที่สอดคล้องกับพัฒนาการของแต่ละช่วงวัย ต้องจัดหาหนังสือที่กระตุ้นให้อยากรู้ อยากเรียน รวมทั้งรู้จักต่อยอด จากฐานที่มีอยู่แล้วอย่าปล่อยให้เกิดเหตุการณ์ที่ว่าตั้งแต่เด็กจนโตนักเรียนก็สนใจอ่านแต่การ์ตูนเท่านั้น

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. หนังสือเรียนออกแบบสอดคล้องกับหลักสูตร เหมาะกับวัย น่าตื่นใจ น่าอ่าน มีภาพประกอบมากพอที่จะสร้างความเข้าใจให้แก่เด็ก ไม่ใช่หนังสือที่เน้นแต่คำบรรยาย (Text - based)

2. หนังสือเรียนใช้กระดาษคุณภาพ มีการออกแบบ (Design) อย่างมีศิลปะและกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจ อยากรู้

3. หนังสือเรียนมีการนำเสนอความรู้ โดยใช้ตาราง แผนผัง แผนภาพ Concept Web ไดอะแกรม ฯลฯ ให้นักเรียนฝึกฝน เชื่อมโยงความรู้ขึ้นสู่การมีทักษะการคิดระดับสูง (Higher Order Thinking)

4. แบบฝึกหัดในหนังสือเรียนมีการออกแบบจากง่ายไปยาก มีการออกแบบให้มีแบบฝึกหลากหลายประเภทพอที่จะพัฒนาเด็ก และมีการจัดระบบการเรียนรู้เป็นขั้นตอน (Instructional System Design) ทำให้เกิดการเรียนรู้ง่ายไม่น่าเบื่อหน่าย

5. แบบฝึกหัดในหนังสือเรียน มีจำนวนมากพอที่จะช่วยพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของนักเรียน จากการศึกษาคุณภาพแฉดอกที่ 4 สรุปได้ว่า คุณภาพแฉดอกที่ 4 หนังสือแบบฝึกหัดและใบงาน (Book & Worksheets) หมายถึง เอกสารที่เป็นข้อความรู้และแบบฝึกปฏิบัติ มีรูปสัญลักษณ์น่าอ่านมีภาพและสีสันเหมาะสมกับวัยมีการออกแบบเนื้อหา ขั้นตอนการเรียนรู้ และการฝึกให้นักเรียนก้าวไปทีละขั้นง่ายต่อการเรียนรู้

คุณภาพแฉดอกที่ 5 สื่อและนวัตกรรมที่กระตุ้นสมอง (Resources & Innovations)

ใช้สื่อและนวัตกรรมที่แปลกใหม่ น่าตื่นตื่น และมีสีสัน และมีจำนวนเพียงพอสำหรับนักเรียนทุกคน เครื่องมือเหล่านี้จะช่วยในการเรียนรู้ และกระตุ้นให้เด็กรู้สึกสนุกสนานพึงพอใจ เกิดความตั้งใจที่จะเรียนรู้เนื้อหาที่ซับซ้อน ดำเนินการดังนี้

Learning Tools เตรียมสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นไว้ล่วงหน้าเป็นรายปีไม่ควรเตรียมสื่อแบบวันต่อวัน

Learning Board จัดให้มีกระดานเคลื่อนที่ สำหรับห้องเรียนชั้นอนุบาลและประถมทุกห้อง

Learning Cards ควรมีบัตรภาพ บัตรคำ และแถบประโยคต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการสอน

1. สื่อของจริงต่าง ๆ มีความจำเป็นยิ่งสำหรับวัยประถมไม่มีสื่อใดจะทำให้นักเรียนสร้างความรู้ได้ดี เท่ากับสื่อของจริง เพราะสื่อของจริงอยู่ในชีวิตประจำวันเข้าใจได้สัมผัสได้การที่เราต้องเลือกสื่ออื่นเข้ามาใช้ก็เพราะสื่อของจริงนั้นใช้ไม่ได้ทุกกรณีไป ถ้าคุณครูอธิบายปากเปล่าอย่างเดียว ผลที่เกิดขึ้นก็คือความไม่เข้าใจของนักเรียน

2. เรียนรู้จากสถานที่และเหตุการณ์จริงการลงไปสัมผัสพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ป่าภูเขาลำห้วย ที่ราบ ห้วย หนอง คลอง บึง หรือการเข้าไปในสถานที่จริงอื่น ๆ เช่น ตลาด โรงพยาบาล วัด ช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น แต่ครูจำเป็นต้องออกแบบกระบวนการสอนก่อนและหลังลงสนามให้ดี เช่น ถ้าออกภาคสนามแล้ว นักเรียนจะเรียนรู้อะไร ใบงาน (Worksheets) ชนิดไหนที่ต้องใช้ ไม่ควรแจกกระดาษเปล่าให้นักเรียนเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้

3. กระดานเคลื่อนที่ คุณครูควรใช้กระดานเคลื่อนที่เพื่อนำเสนอความรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การคิดบัตรตัวอักษร บัตรตัวเลข คิดแถบประโยค ชาร์ต บทกลอน หรือบทเพลง และแขวนถุงบรรจุสิ่งของแทนจำนวน เป็นต้น

4. บัตรคำ บัตรตัวเลข ชาร์ต สื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นมาก ได้แก่ บัตรภาพ บัตรคำ บัตรตัวเลข และชาร์ต สิ่งเหล่านี้ทำให้ข้อมูลที่ครูป้อนเข้าไป ความรู้ที่เด็กกำลังคิด ความคิดที่เด็กกำลังไตร่ตรอง คิดคำนวณเกิดเป็นภาพจริงขึ้นบนบอร์ด ปัญหาที่สำคัญก็คือข้อมูลและความรู้ลอยอยู่ในอากาศ ต้องคิดเอาเองในสมองโดยไม่มีตัวช่วยอยู่บนบอร์ดเลย

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. ใช้สื่อการเรียนรู้ทั้งของจริง สื่อสามมิติ และสื่อสองมิติ
2. สื่อการเรียนรู้มีจุดเน้นชัดเจนมีขนาดใหญ่มองเห็นชัดเจนมีสีสันกระตุ้นความสนใจ
3. ออกแบบสื่อที่กระตุ้นให้นักเรียนได้เคลื่อนไหว และให้นักเรียนได้ร่วมในการใช้สื่อการเรียนรู้
4. สื่อการเรียนรู้มีลักษณะช่วยก่อรูปความรู้ความเข้าใจของนักเรียน เป็นขั้นเป็นตอนช่วยสร้าง

Concept

5. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าตื่นเต้น สนุกสนาน ทำท่ายให้อายากรู้
6. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ สื่อที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้ในกลุ่มย่อย และเรียนรู้เป็นบุคคล
7. สื่อต้องมีจำนวนมากพอให้นักเรียนทุกคนทุกกลุ่มได้ลงมือเรียนรู้ไม่ใช่ให้ตัวแทนเพียงหนึ่งหรือสองคนเท่านั้นที่ได้ใช้สื่อ เพราะการได้ใช้สื่อด้วยตัวเองเป็นการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของตัวนักเรียนผู้ใช้เอง

จากการศึกษาคุณแจดอกที่ 5 สรุปได้ว่า คุณแจดอกที่ 5 สื่อและนวัตกรรมที่กระตุ้นสมอง (Resources & Innovations) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือแนวคิดที่ช่วยการเรียนรู้และกระตุ้นให้นักเรียนสนุกสนานพึงพอใจเกิดความตั้งใจ โดยใช้ของจริงสถานที่และบริบทเหตุการณ์จริง

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสมองแต่ละช่วงวัย เป็นการนำองค์ความรู้เรื่องสมองมาใช้เป็นฐานในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนที่มุ่งเน้นพัฒนาการของสมองในแต่ละช่วงวัย ตามแนวทางของคุณแจ 5 ดอก ประกอบด้วย คุณแจดอกที่ 1 สนามเด็กเล่น คุณแจดอกที่ 2 ห้องเรียน คุณแจดอกที่ 3 กระบวนการเรียนรู้คุณแจดอกที่ 4 หนังสือแบบฝึกหัดและใบงาน และคุณแจดอกที่ 5 ด้านสื่อและนวัตกรรมที่กระตุ้นสมอง

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษารัตนาธิเบศร์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษารัตนาธิเบศร์ จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2553 เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2553 และมีผลบังคับใช้ใน วันที่ 14 กันยายน 2553 ทำให้โครงสร้างของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 183 เขต และเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต สำหรับพื้นที่ในจังหวัดตราด กำหนดให้มีสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษารัตนาธิเบศร์เพียงแห่งเดียว โดยมีทิศทางการบริหารดังนี้

อำนาจหน้าที่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ และมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. จัดทำ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่น
2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบ รวมทั้งกำกับตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา
5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษารูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา

10. ประสาน ส่งเสริม การดำเนินการของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และ คณะทำงานด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

12. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ไว้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอำนวยการ
2. กลุ่มนโยบายและแผน
3. กลุ่มส่งเสริมการศึกษาทางไกล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
4. กลุ่มบริหารงานการเงินและสินทรัพย์
5. กลุ่มบริหารงานบุคคล
6. กลุ่มพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
7. กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
8. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
9. หน่วยตรวจสอบภายใน
10. กลุ่มกฎหมายและคดี

ส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอำนวยการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้
 - 1.1 ปฏิบัติงานสารบรรณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 - 1.2 ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยการ
 - 1.3 ดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และยานพาหนะ

- 1.4 จัดระบบบริหารงาน การควบคุมภายใน และพัฒนาองค์กร
- 1.5 ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจการ ผลงาน และบริการข้อมูลข่าวสาร
- 1.6 ประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอกเขตพื้นที่การศึกษา
- 1.7 ดำเนินการเลือกตั้งและสรรหากรรมการและอนุกรรมการ
- 1.8 ประสาน ส่งเสริมการจัดสวัสดิการและสวัสดิภาพ
- 1.9 ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ที่มีหน่วยงานของส่วนราชการใดโดยเฉพาะ
- 1.10 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
หรือที่ได้รับมอบหมาย
2. กลุ่มนโยบายและแผน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้
 - 2.1 จัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐาน
การศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น
 - 2.2 วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและแจ้งการ
จัดสรรงบประมาณ
 - 2.3 ตรวจสอบ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณและผลการ
ปฏิบัติตามนโยบายและแผน
 - 2.4 ดำเนินการวิเคราะห์ และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบ รวม เลิก และโอน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.5 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
หรือที่ได้รับมอบหมาย
3. กลุ่มส่งเสริมการศึกษาทางไกล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีอำนาจหน้าที่
ดังต่อไปนี้
 - 3.1 ศึกษา วิเคราะห์ ดำเนินการ และส่งเสริมการจัดการศึกษาทางไกล
 - 3.2 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัด
การศึกษา
 - 3.3 ดำเนินงานสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา
 - 3.4 ดำเนินการวิเคราะห์ และปฏิบัติงานระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ
และการสื่อสาร
 - 3.5 ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินงานบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ

3.6 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4. กลุ่มบริหารงานการเงินและสินทรัพย์ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

4.1 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานบริหารการเงิน

4.2 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานบริหารงานบัญชี

4.3 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานบริหารงานพัสดุ

4.4 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานบริหารสินทรัพย์

4.5 ให้คำปรึกษาสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานบริหารการเงิน งานบัญชี งานพัสดุ และงานบริหารสินทรัพย์

4.6 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

5. กลุ่มบริหารงานบุคคล มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

5.1 วางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง

5.2 ส่งเสริม สนับสนุนการมีหรือเลื่อนวิทยฐานะ

5.3 วิเคราะห์และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการสรรหา บรรจุและแต่งตั้ง ข้าย โอน และการลาออกจากราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

5.4 ศึกษา วิเคราะห์ และดำเนินการเกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนเงินเดือน การมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

5.5 จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับบำเหน็จความชอบและทะเบียนประวัติ

5.6 จัดทำข้อมูลระบบจ่ายตรงเงินเดือนและค่าจ้างประจำ

5.7 ปฏิบัติการบริการและอำนวยความสะดวกในเรื่องการออกหนังสือรับรองต่าง ๆ การออกบัตรประจำตัว และการขออนุญาตต่าง ๆ

5.8 ศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำข้อมูลเพื่อดำเนินงานวินัย อุทธรณ์ ร้องทุกข์ และการดำเนินคดีของรัฐ

5.9 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

6. กลุ่มพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

6.1 ดำเนินงานฝึกอบรมการพัฒนา ก่อนแต่งตั้ง

6.2 ดำเนินงานฝึกอบรมพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงาน

6.3 ดำเนินงานพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ

6.4 ปฏิบัติงานส่งเสริม สนับสนุน และยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

6.5 ดำเนินการเกี่ยวกับการลาศึกษาต่อ ฝึกอบรม หรือปฏิบัติการวิจัยภายในประเทศ หรือต่างประเทศ

6.6 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และเสริมสร้างระบบเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

6.7 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

7. กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

7.1 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และหลักสูตรการศึกษาพิเศษ

7.2 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาหลักสูตรการสอนและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

7.3 วิจัย พัฒนา ส่งเสริม ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลการศึกษา

7.4 วิจัย พัฒนา ส่งเสริม มาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษารวมทั้งประเมิน ติดตาม และตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

7.5 นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

7.6 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาสื่อวัตกรรมการนิเทศทางการศึกษา

7.7 ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา

7.8 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

8. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

8.1 ศึกษา วิเคราะห์ ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินงานเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา

8.2 ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

8.3 ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการเกี่ยวกับการจัดเตรียมข้อมูลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

8.4 ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา

8.5 ส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ

8.6 ส่งเสริมงานการแนะแนว สุขภาพ อนามัย กีฬา และนันทนาการ ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ นักศึกษาวิชาทหาร ประชาธิปไตย วินัยนักเรียน การพิทักษ์สิทธิเด็ก และเยาวชน และงานกิจการนักเรียนอื่น

8.7 ส่งเสริม สนับสนุนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

8.8 ประสานการป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้สารเสพติด และส่งเสริมป้องกัน แก้ไขและคุ้มครองความปลอดภัยนักเรียนและนักศึกษา รวมทั้งระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

8.9 ดำเนินงานวิเทศสัมพันธ์

8.10 ประสาน ส่งเสริมการศึกษากับการศาสนาและการวัฒนธรรม

8.11 ส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น

8.12 ประสานและส่งเสริมสถานศึกษาให้มีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน

8.13 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

9. หน่วยตรวจสอบภายใน ให้ปฏิบัติงานขึ้นตรงกับหัวหน้าส่วนราชการ และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

9.1 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานตรวจสอบการเงิน การบัญชี และตรวจสอบระบบการดูแล ทรัพย์สิน

9.2 ดำเนินงานเกี่ยวกับงานตรวจสอบการดำเนินงานหรือกระบวนการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบกับผลผลิตหรือเป้าหมายที่กำหนด

9.3 ดำเนินงานเกี่ยวกับการประเมินการบริหารความเสี่ยง

9.4 ดำเนินการอื่นเกี่ยวกับการตรวจสอบภายในตามที่กฎหมายกำหนด

9.5 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

10. กลุ่มกฎหมายและคดี ให้ปฏิบัติงานขึ้นตรงกับผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

10.1 ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาการมีวินัยและรักษาวินัย

10.2 ดำเนินการสืบสวนเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียน

- 10.3 ดำเนินการสอบสวนเกี่ยวกับวินัยและการตรวจพิจารณาวินัย
- 10.4 ดำเนินการเกี่ยวกับการอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์
- 10.5 ดำเนินการเกี่ยวกับการร้องทุกข์และการพิจารณาเรื่องทุกข์
- 10.6 ดำเนินการเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่
- 10.7 ดำเนินการเกี่ยวกับงานคดีปกครอง คดีแพ่ง คดีอาญา และคดีอื่น ๆ ของรัฐ
- 10.8 ดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 10.9 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำข้อมูลและติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนางานกฎหมายและงานคดีของรัฐ

10.10 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

พันธกิจ

พันธกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรและค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ
3. พัฒนาระบบบริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วม เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษา
4. สนับสนุนการดำเนินชีวิตด้วยวิถีความเป็นไทยบนพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่พิเศษ

เป้าประสงค์

เป้าประสงค์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด

1. ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สู่ความเป็นเลิศ
2. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรและค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราดและสถานศึกษามีระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ
4. ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินชีวิตด้วยวิถีชีวิตบนพื้นฐานความเป็นไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. ผู้เรียนในเขตพื้นที่พิเศษได้รับการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาที่เหมาะสม

วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด “มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา นำพาสู่ความเป็นเลิศ เชิดชูคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ค่านิยมวิสัยทัศน์

คุณภาพ หมายถึง ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้มีคุณภาพ สถานศึกษา และสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาเป็น “องค์กรคุณภาพ”

เป็นเลิศ หมายถึง ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีคุณธรรมและคุณภาพเป็นเลิศในระดับชาติ

คุณธรรม หมายถึง ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็น “องค์กรคุณธรรม”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีสติ ปัญญา และความเพียร ความพอเพียงในการดำรงอยู่และปฏิบัติตน บนพื้นฐานของทางสายกลาง

สภาพการจัดการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด เป็นหน่วยงานที่อยู่ในกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. จัดทำนโยบายแผนพัฒนาและมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษาแผนการศึกษาแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น

2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณ เงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับ กำกับตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงาน

3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา

5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กร ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

คูแมน (Duman. 2006 : 71) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการสอนโดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อที่จะพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในการสอนรายวิชาสังคมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ เปรียบเทียบการสอนระหว่างการสอนโดยใช้สมองเป็นฐานและการสอนแบบดั้งเดิม และศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้สมองเป็นฐาน ซึ่งรูปแบบงานวิจัยเป็นแบบ Pretest-posttest Control Group Design กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 ห้องเรียน ซึ่งทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ซึ่งกลุ่มทดลองให้เรียน โดยการสอนที่ใช้สมองเป็นฐานและกลุ่มควบคุมให้เรียน โดยการสอนแบบดั้งเดิม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้สมองเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบดั้งเดิม อย่างมีนัยสำคัญและพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้สมองเป็นฐานมีแรงจูงใจในการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบดั้งเดิม

คอนเนล (Connell. 2009 : 28) ได้ศึกษาแง่มุมที่เป็นภาพรวมของการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน การวิจัยแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความสามารถที่จะนำไปพัฒนาการเรียนการสอน ช่วยส่งเสริมความสามารถให้กับผู้เรียน ได้รู้ลึกถึงความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งจากที่ผ่านมากกว่า 20 ปี การเรียนโดยคำนึงถึงสมองได้มีการพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และล่าสุดได้พัฒนาต่อยอดเป็นทฤษฎีพหุปัญญา มีข้อที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) แนวคิดนี้เกิดจากการวิจัยของนักการศึกษาที่ศึกษาทางสมองโดยเฉพาะ ทำให้เกิดแนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่างการสอนกับการเรียนรู้ 2) ต่อมานักการศึกษาได้ออกแบบสภาพชั้นเรียนและสถานศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ตามแนวคิดดังกล่าว และ 3) ทำให้งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานรวมถึงการจัดทำยุทธศาสตร์มีความชัดเจนมากขึ้น มีหลักการสำหรับนักวิชาการที่สนใจได้นำไปสร้างสรรค์การเรียนรู้อันคำนึงถึงสมองได้ประสบความสำเร็จต่อไป

มอริส (Morris, 2010 : 104) ได้ศึกษาการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาประจำเมืองเมมphis (Memphis City) มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนโดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนของครูกับประสบการณ์การสอนที่ผ่านมาและเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการสอนโดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน กับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับประถมศึกษาสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดในการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน โดยครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 11 ปี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดีกว่าครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญและครูผู้สอนระดับประถม มีการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานได้มากกว่าครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา แสดงให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถใช้ได้ดีและเห็นกระบวนการได้เด่นชัดในระดับประถมศึกษา

งานวิจัยในประเทศ

นภา ศรีลักษณ์ (2552 : 81) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองชุม อำเภอบ้านดุง จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาค้นพบว่า หลังจากการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธ์ กิจกรรม 5 ส การประชุมการปฏิบัติการและการนิเทศจากการดำเนินงานกิจกรรมดังกล่าว พบว่า ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ความเข้าใจในการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน และกิจกรรม 5 ส สามารถเขียนแผนการจัดการประสบการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ดี ครูและนักเรียนแต่ละห้องช่วยกัน จัดตกแต่งห้องเรียน ป้ายนิเทศ มีมุมหนังสือประจำห้องเรียน จัดโต๊ะครู และโต๊ะนักเรียนเป็นระเบียบสภาพแวดล้อมในห้องเรียนสะอาดและเป็นระเบียบ ครูมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอน แต่ยังมีจุดที่ควรพัฒนาต่อไปอีก คือการรักษาความสะอาดเป็นระเบียบอย่างต่อเนื่อง ครูยังจัดกิจกรรมไม่หลากหลาย นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมน้อย ซึ่งต้องปรับปรุงพัฒนาในวงรอบที่ 2 ต่อไป โดยใช้กิจกรรม 5 ส และการนิเทศ พบว่า ครูและนักเรียน ได้พัฒนาสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้มีความสะอาดและเรียบร้อยมากขึ้น เป็นที่น่าพอใจของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า มีผลการประเมินสภาพแวดล้อมในห้องเรียนผ่านเกณฑ์ ครูได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ครูใช้ทักษะการสอนทำให้นักเรียนเกิดความสนใจนักเรียนมีความสุขสนุกสนานกับการเรียนส่งผลให้นักเรียนอยากมาโรงเรียน ทำให้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนดียิ่งขึ้น

วารภรณ์ เนาเพชร (2558 : 73) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหาร กับประสิทธิผลสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับปัจจัยการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้าน 2) ระดับประสิทธิผลสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้าน และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับประสิทธิผลสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุพรรณิกา จันทเพชร (2559 : 60) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า การดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) สนามเด็กเล่น 2) ห้องเรียนเปลี่ยนสมอง 3) กุญแจดอกที่ 5 สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ 4) กุญแจดอกที่ 4 หนังสือเรียนและใบงาน และ 5) กุญแจดอกที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ 2) ผลการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานของโรงเรียนแกนนำ ประกอบด้วย 1) แนวคิดการจัดการเรียนรู้ 2) หลักการดำเนินงาน และ 3) แนวทางในการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา ผลการตรวจสอบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด

วิภาพร ยืนยง (2560 : 77) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกัน จำแนกตามสถานภาพ โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านบุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ทุกฝ่ายต้องศึกษาและวิเคราะห์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และสามารถนำปัจจัยด้านต่าง ๆ ไปใช้เป็นกลไกในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาการจัดการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งปัจจัยการบริหารสถานศึกษาที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐานในโรงเรียน นั้นมีอยู่ 5 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ

ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการและด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ทุกฝ่ายต้องศึกษาวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจ และนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนตามแนวทางของ กุญแจ 5 ดอกของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน ประกอบด้วย กุญแจดอกที่ 1 สนามเด็กเล่น กุญแจดอกที่ 2 ห้องเรียน กุญแจดอกที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ กุญแจดอกที่ 4 หนังสือแบบฝึกหัดและใบงาน และกุญแจดอกที่ 5 สื่อและนวัตกรรมที่กระตุ้นสมองให้ประสบความสำเร็จต่อไป ซึ่งการนำนโยบายเรื่องการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน มาปฏิบัติงานในโรงเรียนนั้นต้องอาศัยทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งทรัพยากรทางการศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยการบริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารสถานศึกษา และสามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุตามจุดมุ่งหมายในแต่ละด้าน หากผู้บริหารไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารสถานศึกษา ก็อาจทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ได้ตามจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ หรืออาจทำได้ แต่ไม่ได้ประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยใช้สมองเป็นฐาน ในโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพหรือประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยปัจจัยการบริหารสถานศึกษาเป็นตัวส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี